

philharmonie
zuidnederland

2022

artistiek jaarverslag
jaarverslag educatie

artistiek
jaarverslag
2022

jaarverslag
educatie
2022

artistiek jaarverslag 2022

Inleiding	5
Het artistieke raamwerk	6
Serieprogrammering	6
Thematiek	6
Eerste seizoen Duncan Ward	7
Gastdirigenten	7
Compositieopdrachten en premières	8
Innovatie	8
Het slot van corona	9
Nieuwjaarsconcerten	9
Cd-opnamen	9
Beperkt weer open	9
Bolero	10
Carnavals- en Vastelaovendconcerten	10
Als vanouds	11
Egmont	11
At the movies	11
Vuurvogel & Ein deutsches Requiem	12
Keizersconcert	12
Matthäus-Passion	13
Verdere ontwikkeling	13
Bijzondere evenementen	14
Koningsdag en festiviteiten 4 & 5 mei	14
Koningsdag Maastricht	14
Nationale Herdenking & 5 mei-concert op de Amstel	15
Dagboek van een Herdershond	16
Opera op de Parade & Opera Dream Along	16
Opening Wereld Muziek Concours	17
30 jaar Muziekgebouw Eindhoven	17
Liberation Concert	17
Talentontwikkelaar	18
Symphonic Mob	18
Finale Internationaal Vocalisten Concours	18
Cd-opnamen Mattias Spee	19
Samenwerking Nationale Master Orkestdirectie	19
Orkestacademie	19
Festivals	20
Cultura Nova	20
November Music	20
Musica Sacra	21
Serieconcerten	22
Orkestspel waarmee je je op ieder podium kunt vertonen	22
Een werkelijk exceptionele ervaring	22
Vier Jaargetijden	23
Let me tell you & Eerste cd	23
Vrijheid, zelfvertrouwen en emancipatie	23
Eredirigent Marc Soustrot	24
Kerst met de Jussens	24
Familieconcerten	25
Rhythmix	25
Limburgse Kerst; De Notenkraakster	25
Meerjarige samenwerkingen	26
Verlenging MCICM	26
Meisterkonzerte Aachen	26
Parkstad Limburg Theaters	27
Opera van het Jaar	27

Inleiding

Na twee jaar waarin het concertleven door corona was ontworcht, beloofde 2022 een hoopvol en bijzonder jaar te worden. Eindelijk was er licht aan het einde van de tunnel. Na een harde lockdown in december 2021 vervielen in maart 2022 definitief de laatste maatregelen. Er brak een nieuwe periode aan waarin verbondenheid met het publiek de rode lijn vormde.

Hoewel philharmonie zuidnederland met livestream concerten, tv-uitzendingen, radio-opnames en concerten met beperkt publiek zichtbaar bleef met activiteiten van hoog artistiek niveau, was het een verademing opnieuw livemuziek te kunnen aanbieden. Een volle zaal en een orkest met musici die het beste uit zichzelf halen. Van fluisterzachte solo's tot grandioos orkestgeluid. We gingen weer terug naar 'normaal' in de concertzaal. Sterker nog, het werd *mooier dan ooit!* – het overkoepelende en landelijke thema van seizoen 2021-2022. Mede door de komst van de nieuwe chef-dirigent Duncan Ward, die in september 2021 werd geïnaugureerd, ontstond nieuw elan. Tegen *BN DeStem* vertelde Ward: "Ik wil concerten creëren waarbij de musici vergeten dat ze noten spelen en de luisteraar vergeet dat 'ie aan het luisteren is. Ik wil de kern van de muziek overbrengen, zodat de muziek er met ons vandoor gaat."

Naast een uitgebalanceerde programmering en diverse samenwerkingsverbanden stonden er in 2022 ook weer bijzondere evenementen op het programma. Hoogtepunten waren de eervolle deelnames van het orkest aan Koningsdag Maastricht, de Nationale Dodenherdenking (Nieuwe Kerk) op 4 mei en Bevrijdingsdag in Amsterdam. In aanwezigheid van eregasten Hunne Majesteiten Koning Willem-Alexander en Koningin Máxima maakte philharmonie zuidnederland er, samen met talloze bekende Nederlandse artiesten, een indrukwekkend *5-mei concert* van. Met onze medewerking aan het Koningsconcert, Koningsdag en 4/5 mei wisten we in totaal 18 miljoen tv-kijkers te bereiken. Over *mooier dan ooit* gesproken. Verder had het orkest op 18 en 19 juni 2022 een nationale primeur. Samen met circa 400 amateurs bracht philharmonie zuidnederland in Eindhoven en Maastricht de allereerste *Symphonic Mob* in Nederland ten gehore. En speciale vermelding verdienen zeker ook de Wagner-uitvoeringen van begin oktober, met Hartmut Haenchen op de bok: "Een werkelijk exceptionele ervaring!", vond ook operamagazine *Place de l'Opera*.

Op het gebied van innovatie, educatie, talentontwikkeling en verbinding met de regio heeft het orkest vanuit de kernwaarden 'raken en verbinden' naar nieuwe wegen gezocht, om een breed aanbod te kunnen bieden aan een zo divers mogelijk publiek. Zo richtte de afdeling Educatie zich niet alleen op leerlingen uit krachtwijken, maar ontwikkelde ook *De Kunsten van de Opera*, een nieuw project voor het voortgezet onderwijs in samenwerking met Opera Zuid. In september 2022 tekende philharmonie zuidnederland een

nieuwe samenwerkingsovereenkomst met het Maastricht Centre for the Innovation of Classical Music (MCICM) van de Universiteit Maastricht en Zuyd Hogeschool. De (onderzoeks)projecten voor de komende jaren richten zich op de musicus van de toekomst. De kenmerkende diversiteit bleef eveneens overeind met de komst van uitstekende gastdirigenten, waarbij jong Nederlands dirigeertalent ook een kans kreeg.

Na de stille periode die achter ons ligt, wilde philharmonie zuidnederland in 2022 haar stem weer laten klinken, als toonbeeld van verbondenheid. Het thema *De Stem* van seizoen 2022-2023 zendt een universele muzikale boodschap uit. Een boodschap die mensen raakt op een diepere laag, ongeacht leeftijd of achtergrond. Daarmee draagt het orkest iets wezenlijks bij aan de samenleving.

Dr. Stefan Rosu, *Intendant en Bestuurder*
Jos Roeden, *Artistiek Programmeur*

CHEF-DIRIGENT DUNCAN WARD, INTENDANT STEFAN ROSU EN
ARTISTIEK PROGRAMMEUR JOS ROEDEN

Het artistieke raamwerk

Het jaar 2022 kenmerkte zich voor philharmonie zuidnederland door een diversiteit aan muzikale activiteiten. Gemeenschappelijke deler in alle projecten die het orkest ontwikkelde, was de inzet van klassieke muziek om mensen met elkaar te verbinden. “Het is het collectieve stemgeluid van een orkest dat mensen raakt. Daarmee spelen en zingen wij tot de harten van ons publiek”, aldus intendant Stefan Rosu. Een uitgebalanceerde programmering, samenwerkingen en bijzondere evenementen geven richting aan de artistieke koers van het orkest als culturele topinstelling van Zuid-Nederland.

Thematiek

Intendant Stefan Rosu en artistiek programmeur Jos Roeden introduceerden in 2017 een overkoepelend thema voor de serieprogrammering. Hiermee creëden ze de juiste context voor het aanbrengen van extra artistieke diepgang en verhaallijnen in de serieprogrammering. *Mooier dan ooit* vormde als thema van het seizoen 2021-2022 de rode draad door het programma. Een thematiek die erop gericht was als orkest zichtbaar te zijn en met muziek verbinding te leggen tussen kunstenaar en publiek. Na de tweede golf van de coronapandemie ging de seizoenprogrammering letterlijk van Haydn's *Chaos* naar de *Nieuwe Wereld*-symfonie van Dvořák. “Dit is precies waar wij zo heilig in geloven. De diversiteit, die relevantie, die verhalende kracht van muziek. Hoe mooi is het om mensen daarmee in vervoering te brengen”, aldus Jos Roeden. De concerten vanaf september werden thematisch ingestoken vanuit de thematiek van seizoen 2022-2023: *De Stem*. Een letterlijk op te vatten thematiek als verwijzing naar een groot aantal vocale werken; maar met daaronder een dieperliggende boodschap. Stefan Rosu: “Met of zonder woorden, de stem van het orkest zendt een universele boodschap uit.” Chef-dirigent Duncan Ward vult aan: “Met al die instrumenten brengt het orkest de partituur van een componist als één stem tot leven.”

Serieprogrammering

Binnen de diversiteit van activiteiten vormt de serieprogrammering sinds jaar en dag de ruggengraat. Drie programmalijnen *Groots*, *Favorieten* en *De Klassieken* geven structuur in een breed en evenwichtig aanbod aan symfonische muziek. Elke programmalijn focust op de orkestgrootte die voorkomt uit het gekozen repertoire. Vanuit deze kaders ontstaan achttien concertprogramma's per seizoen. Dat resulteert in de concertseries die in de diverse speelsteden worden aangeboden.

“Dit is precies waar wij zo heilig in geloven. De diversiteit, die relevantie, die verhalende kracht van muziek. Hoe mooi is het om mensen daarmee in vervoering te brengen”
 Artistiek programmeur Jos Roeden

Eerste seizoen Duncan Ward

De Brit Duncan Ward werd in september 2021 geïnaugureerd als chef-dirigent. Een jonge kosmopoliet, dirigent en componist. “Wij zijn ongelooflijk trots en blij dat hij deel uitmaakt van ons artistieke team”, zei Stefan Rosu bij Wards benoeming.” Dirigent Duncan Ward en zijn orkest maken grote indruk”, schreef *De Limburger* vol lof over “het orkestspel waar je je mee op ieder podium kunt vertonen”. Ward stond dit seizoen elf weken voor zijn orkest.

Gastdirigenten

De overige projecten werden geleid door gastdirigenten. Sinds 2019 bekleedt Mario Brunello de *Haydn-Chair*, een door het orkest in het leven geroepen titel voor een dirigent of solist met de voorname taak zich samen met de musici te verdiepen in de klassieke stijlperiode. Deze “topcellist én dirigent” (*Eindhovens Dagblad*) stond twee projecten voor het orkest. Ook de innige relatie met de door het orkest op handen gedragen maestro’s Hartmut Haenchen, Jun Märkl en Hans Graf kreeg een vervolg. Verder waren honorair dirigent Ed Spanjaard en eredirigent Marc Soustrot te gast en werd er samengewerkt met diverse Nederlandse dirigenten zoals Karel Deseure, Enrico Delamboye, Martijn Dendievel en Hans Leenders. Het orkest zocht tevens onverminderd door naar nieuwe gastdirigenten; David Stern, Txemi Etxebarria, Ben Haemhouts en Rolf Verbeek maakten in 2022 hun debuut.

ROZALIE HIRS

Compositieopdrachten en premières

Naast schatplichtig te zijn aan componisten uit het verleden dient de muziekgeschiedenis voortgezet te worden door componisten van nu. Het orkest ziet het als een voorname taak om door het verstrekken van compositieopdrachten nieuwe hoofdstukken te schrijven. Maar liefst vijf opdrachtwerken van de Nederlandse componisten Jan-Peter de Graaff, Aart Strootman, Leonard Evers, Xavier van de Poll en Rozalie Hirs bracht het orkest in wereldpremière. Van Missy Mazzoli, Bryce Dessner én Duncan Ward gingen bestaande werken in Nederlandse première. Diverse arrangeurs herschiepen met vakmanschap en in de geest van de originele compositie werken op maat van de orkestbezettingen.

Innovatie

Voor het orkest is innovatie een belangrijk speerpunt. Het continue zoeken naar nieuwe presentatievormen resulteerde in prikkelende projecten, zoals de *Symphonic Mob*, en verbeteringen van het bestaande aanbod. In dit kader speelt het Maastricht Centre for the Innovation of Classical Music (MCICM) een onmisbare rol. Het MCICM is een samenwerking tussen philharmonie zuidnederland, Hogeschool Zuyd en de Universiteit Maastricht. In nauwe samenwerking met het orkest doet het MCICM onderzoek naar de vernieuwing van de klassieke muziekpraktijk. In september werd het samenwerkingsverband voor vier jaar verlengd. De samenwerking tussen het orkest en het MCICM heeft in de afgelopen jaren geleid tot vernieuwing en een zienswijze die bijdraagt aan het vergroten van de impact van het orkest in Zuid-Nederland.

DARKNESS RISES

Het slot van corona

De coronamaatregelen lieten begin 2022 slechts in beperkte mate bezoekers toe bij concertuitvoeringen. Strakke protocollen op en achter het podium zorgden dat het orkest op een veilige manier zijn werkzaamheden kon uitvoeren. Het orkest startte het jaar met opnames en producties van streamingconcerten achter gesloten deuren. Pas eind januari werd er overgegaan op liveconcerten en kwam er een einde aan de coronabeperkingen.

Nieuwjaarsconcerten

In samenwerking met L1 en Omroep Brabant werd het jaar op 9 januari gestart met het *Nieuwjaarsconcert*, dat via de regionale omroepen in de zuidelijke provincies te bekijken was. Hans Leenders leidde de live-uitzending vanuit het Theater aan het Vrijthof met filmmuziek van Verdi, Rota en Morricone. De presentatie was in handen van violist en presentator Tijmen Wehlburg. Trombonist Lode Smeets soleerde in het *Tromboneconcert* van Nino Rota.

Cd-opnamen

In de volgende weken werd, onder aanvoering van chef-dirigent Duncan Ward, gewerkt aan een reeks cd-opnames voor het label Fuga Libera (Outhere Music). Achter gesloten

deuren werd in het Muziekgebouw Eindhoven de *Enigma-varianties* van Edward Elgar en *Vers la voûte étoilée* van de Franse componist Charles Koechlin opgenomen.

Beperkt weer open

Mario Brunello leidde op 28 en 29 januari, in Eindhoven en Maastricht, de eerste liveconcerten van het orkest in 2022. Op het programma stonden naast de *Metamorphosen* van Richard Strauss twee wereldpremières. “Mooi, compact, precies goed”, noemde het *Eindhovens Dagblad* de “fluisterende fijnzinnigheid” in het gloednieuwe orkestwerk *Les Sonorités au loin* van de jonge Brabantse componist Xavier van de Poll. Daarna soleerde Brunello in een bewerking van Beethovens *Cellosonate nr. 3*, van de Amerikaan Nicolas Hersh, die Beethovens sonate omtoverde tot een heus celloconcert.

LODE SMEETS

MARIO BRUNELLO

“Yeol Eum Son soleerde in Liszt's *Pianoconcert nr. 2*. Vervolgens toverde Märkl met het orkest kleur in Debussy's *Ibéria*”

Bolero

De door het orkest geliefde Duitse gastdirigent Jun Märkl leidde vijf concerten in Eindhoven, Breda en Amsterdam. Binnen de nog altijd geldende coronamaatregelen waren twee concerten op één avond nodig om toch alle belangstellenden toe te kunnen laten. De Koreaanse Yeol Eum Son soleerde in het *Pianoconcert nr. 2* van Liszt. Vervolgens toverde Märkl met het orkest kleur in Debussy's *Ibéria* en genoot het publiek van de *Bolero* van Ravel. Het concert werd op zondagochtend 13 februari live vanuit het Concertgebouw Amsterdam uitgezonden op NPO Klassiek.

Carnavals- en Vastelaovendconcerten

De Nederlandse overheid liet op 15 februari alle voor theaters en concertzalen geldende publieksbeperkende maatregelen vervallen. Concerten in volle omvang op het podium én in de zaal waren weer toegestaan. In allerijl werden de geplande tv-opnames van de *Carnavalsconcerten* opengesteld voor publiek. Na maanden van beperkingen voelde een volle zaal én de eerste openbare carnavalsactiviteiten voor het publiek als een bevrijding. Het werd een explosie van plezier, muziek en verbondenheid zoals die sinds maart 2020 niet meer voelbaar was geweest. Het maakte het *Vastelaovendconcert* en *Carnavalsconcert Brabant* extra bijzonder. De concertopnames op 20 februari in Maastricht en 23 februari in Eindhoven werden tijdens de carnavalsdagen door de regionale tv-zenders L1 en Omroep Brabant uitgezonden.

Als vanouds

Vanaf maart schakelde het orkest volledig over op de oorspronkelijke seizoenprogrammering, zonder aanpassingen of beperkingen vanwege corona. Met afwisselende projecten liet het orkest in de periode tot en met juli weer als vanouds van zich horen.

Egmont

In samenwerking met Toneelgroep Maastricht en mezzosopraan Cora Burggraaf, in een dubbelrol als zangeres en vertelster, werd de complete toneelmuziek uit Beethovens *Egmont* op 10, 11 en 12 maart uitgevoerd. Centraal in de nieuw geschreven tekst van deze muzikale vertelling stond de vraag: hoe te handelen in tijden van oorlog? Welke kant ga je op als de vijand je dwingt te kiezen? Een uiterst actueel thema vlak na de inval van Rusland in Oekraïne. Volgens het *Eindhovens Dagblad* maakte de voorstelling “diepe indruk”. Veel bijval kreeg ook het *Pianoconcert nr. 2* (door tijdgenoot Beethoven ‘een parel’ genoemd) van de Nederlands-Duitse componist Wilms. *Eindhovens Dagblad*: “Pianonestor Ronald Brautigam liet op magische wijze de fijnzinnige solopartij tot leven komen. Inspirerend, fantasievol en technisch briljant.” En volgens *NRC* stond Dirigent Rolf Verbeek – op het laatste moment ingevallen – “onverschrokken voor het orkest. (...) De musici volgen hem alsof ze nooit anders hadden gedaan”.

At the movies

Dirk Brossé en het orkest speelden op 17 en 18 maart in Heerlen en Eindhoven een filmconcert met als titel *At the Movies*. Een tijdreis door de ontwikkeling van de filmmuziek met fragmenten van onder meer Morricone, Williams, Zimmer en Silvestri. De muziek, in combinatie met beeldfragmenten uit de uitgevoerde films, bleek een succesvol nieuw format.

GROOT OMROEPKOOR

DUNCAN WARD

Vuurvogel & Ein deutsches Requiem

Duncan Ward dirigeerde op 24, 25 en 27 maart de eerste concerten zonder coronabeperkingen sinds zijn aanstelling als chef-dirigent. Geopend werd met *La Creation du Monde* van Darius Milhaud. Vervolgens maakte het orkest, in navolging van vele andere kunstenaars wereldwijd, een muzikaal statement tegen de oorlog in Oekraïne. De uitvoering van een prachtige orkestratie van Valentin Silvestrov's *Prayer for the Ukraine* was een hart onder de riem voor alle getroffen van deze oorlog. Na de pauze blonk het orkest uit in een eigen compositie van Ward, *Fumes*. NRC was vooral onder de indruk van de volledige balletmuziek uit Stravinsky's *De Vuurvogel*: "Het hoofdgerecht was Stravinsky's *Vuurvogel*, waarin Ward bewees een overtuigend betoog van drie kwartier te kunnen opspannen. Er werd goed gemusiceerd, de fagotsolo's in het beroemde *Slaaplied* waren prachtig."

"Transparant en unaniem in Brahms' *Requiem*", kopte het *Eindhovens Dagblad* over de samenwerking tussen het orkest en het Groot Omroepkoor op 1 en 2 april, in Eindhoven en Maastricht. Duncan Ward opende met *Totenfeier* van Gustav Mahler. Het radiokoor voegde zich bij het orkest voor de uitvoering van het onbekende maar prachtige *Vieille prière bouddhique* van Lili Boulanger en *Ein deutsches Requiem* van Brahms. Sopraan Sally Matthews en bariton Benjamin Appl namen de solorollen in Brahms voor hun rekening. "Het zijn de musici die de muziek maken, het was de lichte hand van dirigent Duncan Ward die de aanzet gaf tot deze lyrische, beschaafd dynamische uitvoering", aldus het *Eindhovens Dagblad*.

Keizersconcert

Haydn-Chair-bekleeder Mario Brunello nam op 8, 9 en 10 april de leiding van zijn collega Ward over. Dit keer geen celloconcert of Haydn-symfonie, die steevast deel uitmaakten van Brunello's vorige programma's. Brunello koos deze keer voor twee heldhaftige werken: Beethovens *Pianoconcert nr. 5 'Keizersconcert'* met solist Denis Kozhukhin en de *Ouverture Willem Tell* van Rossini. Tussendoor zorgde de *Onvoltooide Symfonie* van Schubert voor contrast en verstillig.

MARIO BRUNELLO

Matthäus-Passion

Na twee jaar afwezigheid keerden ook de traditionele uitvoeringen van de *Matthäus-Passion* in de Heilige Week terug op het programma. De vier concerten vonden plaats in Eindhoven (2x), Maastricht en Venlo. Dirigent Stephan MacLeod leidde het orkest aangevuld met Studium Chorale en een solistenkast, met onder meer Michael Wilmering als Christus.

Verdere ontwikkeling

Tijdens de laatste twee serieprogramma's van het seizoen werd de artistieke ontwikkeling van het orkest en nieuwe chef Duncan Ward voortgezet. Het bleken waardevolle weken te zijn waarin werd gezocht naar een gedeelde muzikale taal.

Op 12, 13 en 14 mei werden achtereenvolgens Heerlen, Eindhoven en Maastricht aangedaan. Het concert opende met een selectie uit de balletopera *Les Indes galantes* van Rameau. Concertmeester Lei Wang soleerde in het *Vioolconcert* van Beethoven dat volgens het *Eindhovens Dagblad* “haar als gegoten zat. (...) Wat een precisie, wat een verfijning en wat een ongelooflijk gave intonatie!” Mozarts *Symfonie nr. 41* werd door Duncan Ward na de pauze op de lessenaar gelegd. “Met aanmoedigend gebruik van de uitstekende orkestrale mogelijkheden blies Ward deze krachtige muziek met elan leven in en wist hij haar tot in haar essentie te raken.” (*Eindhovens Dagblad*)

Ward gidste het orkest vervolgens op 19, 20 en 21 mei door de *Nieuwe Wereld*-symfonie van Dvořák. De Nederlandse première van *These worlds in us*, van de New Yorkse componiste Mizzi Mazzoli, diende als concertopener. Tussenin gaf de Spaanse flamencogitarist Cañizares een bijzondere muzikale interpretatie van het *Concierto de Aranjuez* van Rodrigo. De concerten in Maastricht, Eindhoven en Breda vormden de laatste serieconcerten van seizoen 2021-2022.

“Wat een precisie, wat een verfijning en wat een ongelooflijk gave intonatie!”
Eindhovens Dagblad

STEPHAN MACLEOD

CAÑIZARES

LEI WANG

Bijzondere evenementen

De reguliere orkestprojecten werden afgewisseld met diverse projecten waarbij het orkest zijn rol als muzikaal ambassadeur van Zuid-Nederland vervulde. Daarnaast werd er nauw samengewerkt met partners uit de regio. Vol trots verzorgde het orkest de muzikale invulling van onderstaande bijzondere evenementen.

Koningsdag en festiviteiten 4 & 5 mei

Het orkest ontving twee eervolle uitnodigingen voor het opluisteren van de landelijke festiviteiten rondom Koningsdag en de viering van 4 en 5 mei. Op voorspraak van de provincie Limburg werd het orkest door het Koninklijk Huis uitgenodigd om het Koningsdagconcert mee vorm te geven, en acte de présence te geven op Koningsdag in Maastricht. Als muzikaal ambassadeur van de provincie Noord-Brabant deed het Nationaal Comité 4 en 5 mei een beroep op het orkest voor optredens tijdens de Nationale Dodenherdenking en het *Bevrijdingsconcert* op de Amstel. In een tijdsbestek van tien dagen verscheen het orkest maar liefst vier keer – waarvan driemaal live – op de nationale televisie. Een ongekende weelde! Volgens kijkcijfers van de NPO zagen 5,9 miljoen tv-kijkers het orkest vol trots musiceren; maar liefst 13,2 miljoen mensen keken minimaal een minuut.

Koningsdag Maastricht

De stad Maastricht ontving op 27 april de koninklijke familie voor de viering van Koningsdag. De traditionele rondgang werd door de NOS op NPO1 live uitgezonden. Het orkest had samen met het Maastrichtse dj-duo Lucas & Steve op de Graanmarkt postgevat. Als er volgens het *Algemeen Dagblad* “één plek langs de route voelbaar ‘gas’ wordt gegeven, is het wel op de Graanmarkt”. Met de uitvoering van een dancemix van Barbers *Adagio for Strings*, kregen het orkest en de dj's de Koninklijke Familie aan het dansen. De beelden van het dansende koningspaar gingen de wereld over. “Zojuist zijn de leden van de Koninklijke Familie helemaal, maar dan ook echt compleet, losgegaan op de beats van dj-duo Lucas & Steve en de strijkers van philharmonie zuidnederland”, schreef het *Algemeen Dagblad*.

Diezelfde avond was op NPO3 het *Koningsdagconcert* te zien, dat op 11 april was opgenomen in Theater aan het Vrijthof. Het concert is een dankjewel van het koningspaar aan de stad en alle betrokkenen die de organisatie van Koningsdag op zich nemen. Het programma had als thema *Klanken van de stad*. Een elfkoppig ensemble van het orkest begeleidde de diverse solisten, in onder meer nieuw werk van componist en dirigent Leonard Evers. De pianisten Lucas en Arthur Jussen, zangers van Opera Zuid, stadsbeiaardier Frank Steijns, celliste Eline Hensels en violiste Liza Ferschtman soleerden daarnaast in werk van Saint-Saëns, Beethoven, Evers en Ysaÿe. Heel bijzonder was ook het optreden van violiste Christina Büttner met een danser van SALLY Dansgezelschap Maastricht, die een improviserend gedeelte uit *HeartBeat* lieten zien.

KONING WILLEM-ALEXANDER EN KONINGIN MÁXIMA TIJDENS HET BEVRIJDINGSconcert

“De beelden van het dansende koningspaar gingen de wereld over”
Algemeen Dagblad

Nationale Herdenking & 5 mei-concert op de Amstel

Herdenken en vieren is onlosmakelijk verbonden met muziek. Als muzikale afvaardiging van de provincie Noord-Brabant werd het orkest door het Nationaal Comité 4 en 5 mei uitgenodigd, om een bijdrage te leveren aan de Nationale Dodenherdenking en Bevrijdingsdag in Amsterdam. Beide evenementen werden door de NOS live uitgezonden op NPO1.

“Als mensen de tijd nemen om elkaar daadwerkelijk aan te kijken, raken ze met elkaar in gesprek. Dat gebeurt te weinig in deze tijd, alles is vluchtig. Mensen kijken weg, waardoor groepen zich niet gezien en gehoord voelen”

Eric Corton

Het orkest was op 4 mei met een ensemble aanwezig bij de Nationale Dodenherdenking vanuit de Nieuwe Kerk op de Dam. Diverse sprekers werden muzikaal ondersteund door het orkest. Solofluitist Antonio Cabedo Cervera soleerde in de *Dans van de zalige geesten* van Gluck. Een dag later volgde het *5 mei-concert* op de Amstel als afsluiting van alle landelijke festiviteiten van Bevrijdingsdag. Vanaf een groot ponton op de Amstel voor Theater Carré gaf het orkest, in een strak geregisseerde muzikale show, samen met Duncan Ward een prachtig visitekaartje af. Zanger en presentator Eric Corton koos als thema *Ik kijk je aan*. Corton: “Als mensen de tijd nemen om elkaar daadwerkelijk aan te kijken, raken ze met elkaar in gesprek. Dat gebeurt te weinig in deze tijd, alles is vluchtig. Mensen kijken weg, waardoor groepen zich niet gezien en gehoord voelen.” De line-up van artiesten met zangeres Anita Meyer, de Antilliaanse mezzosopraan Tania Kross, de Syrische zanger Wasim Arslan, rapper Fresku, zanger Merijn van Haren en bassist Dominic Seldis werd door het orkest begeleid.

“Hulde voor dirigent Karel Deseure die met de philharmonie zuidnederland de typerende kleuren en geuren prachtig uit Brittens partituur peurt”
de Volkskrant

Dagboek van een Herdershond

Het orkest werkte mee aan het musicalspektakel *Dagboek van een Herdershond* dat in de periode 29 april tot en met 17 juli 80.396 bezoekers naar het pop-up theater in MECC Maastricht wist te trekken. De muziek van de hand van Ad van Dijk werd in maart door het orkest opgenomen onder leiding van Enrico Delamboye. In de coproductie van Albert Verlinde Entertainment en Toneelgroep Maastricht legde, de door het orkest ingespeelde orkestband, avond aan avond het muzikale fundament voor dit megaproject. “De grootschaligheid van deze spektakelmusical vraagt om een groot orkestraal geluid en ik ben blij dat philharmonie zuidnederland deze arrangementen inspeelt”, aldus producent Albert Verlinde. “Ik weet (...) hoe hun grootse geluid door iedereen, voor en achter de schermen, maar zeker ook door het publiek gewaardeerd wordt.” Volgens *De Telegraaf* in een van de vele vijfsterrenrecensies: “*Dagboek van een Herdershond* maakt de verwachtingen meer dan waar”.

Opera op de Parade & Opera Dream Along

Er was eveneens veel lof van de recensenten voor de opera *A Midsummer Night's Dream*, waarmee het orkest – samen met Opera Zuid – vanaf 21 mei door het land tourde. *Trouw* omschreef het als “Een droom van een opera”. Ook *de Volkskrant* was erg positief: “Je glimlach zal niet snel vervagen na het zien van *A Midsummer Night's Dream*” en “hulde voor dirigent Karel Deseure die met de philharmonie zuidnederland de typerende kleuren en geuren prachtig uit Brittens partituur peurt”. De laatste uitvoering van de voorjaarsproductie van Opera Zuid stond traditiegetrouw gepland tijdens de Opera op de Parade op 23 juni, in het ‘Verona van het Noorden’ Den Bosch.

Daags nadien volgde de Opera Dream Along, aangekondigd als ‘het eerste mee-neurieconcert in de openlucht ter wereld’. De solisten Lenneke Ruiten (sopraan), Claire Barnett-Jones (mezzosopraan), Anton Kuzenok (tenor) en Stefan Astakhov (bariton) waren laureaten van het Internationaal Vocalisten Concours Den Bosch. Onder leiding van Martijn Dendievel begeleidde het orkest deze solisten in aria’s van onder meer Mozart, Sjostakovitsj, Verdi en Gershwin.

30 JAAR MUZIEKGEBOUW EINDHOVEN

Opening Wereld Muziek Concours

Het Wereld Muziek Concours in Kerkrade is een vierjaarlijks muziekfestival waar amateurblaasorkesten en slagwerkensembles uit de meest uiteenlopende disciplines strijden om de felbegeerde wereldtitels. Het orkest viel op 5 juli de eer te beurt het openingsconcert van 'de Olympische Spelen van de blaasmuziek' te verzorgen. In de programmakeuze werd een brug geslagen tussen de blaasmuziek en symfonische muziekwereld. Dirigent Jaume Santonja leidde het orkest onder meer in de *Symfonieën voor Blazers* van Stravinsky en de *Symfonie nr. 2 'The Big Apple'* van Johan de Meij. Slagwerksolist Dominique Vleeshouwers en Simone van der Weerden op bandoneon voegden zich bij het orkest voor de uitvoering van Piazzolla's concert *Hommage à Liège*. De Limburger hoorde een "geslaagde uitvoering van Stravinsky's *Symphonies of Wind Instruments*. De partituur bevat de nodige voetangels, maar de afwisselende gedecideerde en soepele gebaren van Santonja blijken een betrouwbaar baken".

30 jaar Muziekgebouw Eindhoven

Op 10 september vierde het Muziekgebouw Eindhoven feest. De dertigste verjaardag van de concertzaal en thuishaven van het orkest werd gevierd met een gemeenschappelijk geproduceerd concert. Met solistische medewerking van gitarist Miloš Karadaglić en pianist Wayne Marshall, die tevens het dirigeerstokje hanteerde.

Voorafgaand aan het jubileumconcert spraken Edo Righini, algemeen directeur van Muziekgebouw Eindhoven, en intendant Stefan Rosu het voornemen uit de samenwerking tussen zaal en orkest in de komende seizoenen verder te intensiveren.

Het feestelijke programma bevatte onder meer de *Bolero* van Ravel, de *Rhapsody in Blue* van Gershwin, *Concierto de Aranjuez* van Rodrigo en filmmuziek uit *Star Wars* van John Williams.

Liberation Concert

De zestiende editie van het *Liberation Concert* op de Amerikaanse begraafplaats Margraten, op zondag 18 september, ging vanwege de weersomstandigheden niet door. Aanhoudende regen, wind en kou maakten het geven van een openluchtconcert onmogelijk.

WERELD MUZIEK CONCURS

Talentontwikkelaar

Sinds haar oprichting wil philharmonie zuidnederland meer zijn dan alleen een goed spelend orkest. Voor het in Zuid-Nederland diepgewortelde orkest is talentontwikkeling en het doorgeven van kennis en ervaring aan een nieuwe generatie musici een voorname taak. Naast de verbondenheid van musici als docent en dirigent aan diverse conservatoria, muziekscholen en amateurverenigingen ontwikkelde het orkest een viertal noemenswaardige projecten.

Symphonic Mob

Het misschien wel meest in het oog springende project waarin kennis en plezier in het samen muziek maken werd gedeeld, was de *Symphonic Mob*. De in Duitsland al jaren populaire mob werd voor het eerst in Nederland gepresenteerd. Het orkest nodigde amateurmuzikanten van alle leeftijden uit om samen te spelen. Daarbij stond het plezier hebben in het samen musiceren voorop en speelde niveau geen enkele rol. In Eindhoven werd het winkelende publiek in winkelcentrum Piazza op zaterdagmiddag 18 juni verrast door een spontaan concert, van het maar liefst 160 deelnemers tellende mob-orkest onder leiding van Duncan Ward. In winkelcentrum Entre Deux in Maastricht werd het een dag later met honderd deelnemers nog een dunnetjes over gedaan. "Het was ontroerend zoveel mensen met zoveel toewijding en plezier daar te zien spelen en het publiek te zien genieten van populaire meezingers als *Toreador* uit *Carmen*, twee *Hongaarse Dansen* van Brahms, het lieve *Nimrod* van Elgar en een deel uit de *Peer Gynt Suite* van Grieg", schreef het *Eindhovens Dagblad*. Met de *Sym-*

phonic Mob heeft het orkest een prachtig project in handen om in de komende jaren plezier, kennis en inspiratie te delen met amateurmusici uit heel Zuid-Nederland; en op onverwachte plekken buiten de concertzaal op te duiken. "En of deze Nederlandse première van dit muzikale feestje voor herhaling vatbaar is? Nou en of!" (*Eindhovens Dagblad*).

Finale Internationaal Vocalisten Concours

Het Internationaal Vocalisten Concours (IVC) in Den Bosch geldt wereldwijd als een van de voornaamste zangconcurseen. Al jaren werken orkest en IVC nauw samen. Na de gezamenlijke Opera Dream Along, eind juni, begeleidde het orkest de apotheose van het 53e IVC tijdens de finale op 2 juli. Vanwege de bouw van het Theater aan de Parade in Den Bosch werd uitgeweken naar Muziekgebouw Eindhoven. Het orkest begeleidde de tien finalisten onder leiding van Hartmut Haenchen. Winnaar werd de Russische tenor Andrei Danilov.

“En of deze Nederlandse première van dit muzikale feestje voor herhaling vatbaar is? Nou en of!”
Eindhovens Dagblad

ED SPANJAARD

MATTIAS SPEE

“Pianotalent Mattias Spee legde samen met het orkest en honorair dirigent Ed Spanjaard de laatste hand aan zijn cd-project met ‘vergeten muziek’ van Hans Henkemans”

Cd-opnamen Mattias Spee

Na de *Symphonic Mob* en operaconcerten in Den Bosch restte er nog een project voorafgaand aan het zomerreces. Pianotalent Mattias Spee legde samen met het orkest de laatste hand aan zijn cd-project met “vergeten muziek” (*OpusKlassiek*) van de Nederlandse componist Hans Henkemans (1913-1995). Onder leiding van honorair dirigent Ed Spanjaard nam het orkest samen met Spee – voor het label TRPTK – in het Muziekgebouw Eindhoven het *Pianoconcert* van Henkemans op.

Samenwerking Nationale Master Orkestdirectie

De Nationale Master Orkestdirectie van de conservatoria van Amsterdam en Den Haag is een belangrijke kweekvijver van dirigeertalent. Geregeld volgden studenten de orkest-repetities en assisteerden ze chef-dirigent Duncan Ward en gastdirigenten.

Orkestacademie

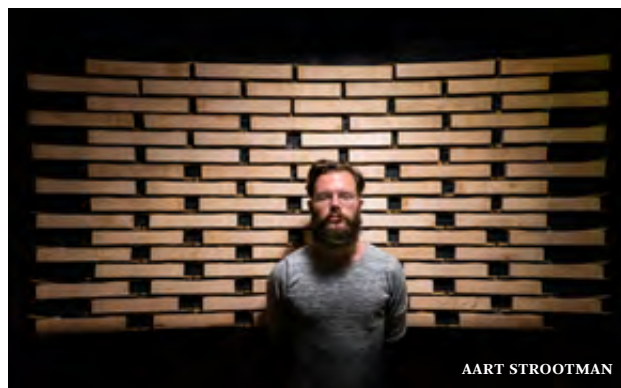
Studenten van het Conservatorium Maastricht en AMPA Tilburg, die zich verder willen bekwamen in orkestspel, kunnen deelnemen aan de Orkestacademie. Na een succesvolle auditie kunnen studenten tijdens een of meerdere projecten stage lopen bij het orkest. Elke student krijgt een musicus van philharmonie zuidnederland als coach toegewezen voor het instuderen van de orkestpartijen en de begeleiding tijdens de repetities en concerten. In diverse projecten speelden academisten mee in philharmonie zuidnederland.

Festivals

Nederland is een festivalland. Festivals nemen een steeds prominentere plek in binnen het Nederlandse culturele leven. Met op maat gesneden programma's, met veelal nieuwe composities, gaf het orkest acte de présence op drie van de meest prominente festivals van Zuid-Nederland.

Cultura Nova

Samen met ensemble TEMKO voerde het orkest op 1 september, onder leiding van Michiel Delanghe, *Darkness Rises* uit tijdens zomerfestival Cultura Nova in Heerlen. Gaudeamus Award-winnaar, gitarist en componist Aart Strootman zette in 2016 de dataset van de ruimtesonde Pioneer 10 om in muziek voor philharmonie zuidnederland en zijn band TEMKO. In de afgelopen jaren werd *Darkness Rises* meermaals uitgevoerd. In opdracht van Cultura Nova en het orkest maakte Strootman een nieuwe versie die zijn wereldpremière beleefde. Geïnspireerd op recente wereldwijde gebeurtenissen zoals #MeToo en Black Lives Matter, voegde Strootman een nieuw muzikaal hoofdstuk toe aan zijn muzikale tijdreis. Ruimtebeelden van de Pioneer 10, van cineast Dries Alkemade, zette de uitvoering visueel kracht bij.

AART STROOTMAN

November Music

De samenwerking met Strootman kreeg in het kader van November Music een vervolg op 10 november in de Brabant-hallen Den Bosch. Strootman schreef in 2020 in opdracht van het orkest *(in)dependence*. Onder leiding van Benjamin Haemhouts diende het werk als opening van een bijzonder concert tijdens het toonaangevende hedendaagse muziekfestival November Music in Den Bosch. Bijzonder vanwege de samenwerking met de Artist in Residence van het festival; gitarist en componist Bryce Dessner. Drie werken van Dessner prijkten er op het programma. Dessner en Aart Strootman voegden zich met hun elektrische gitaren bij het orkest voor de uitvoering van Dessners dubbelconcert *St. Carolyn by the Sea*. Trombonist Jörgen van Rijen soleerde vervolgens in het *Tromboneconcert*. Dessners orkestwerk *Aheym* maakte het drieluik compleet.

BRYCE DESSNER

JÖRGEN VAN RIJEN

Musica Sacra

“Een hoogtepunt” van het hoog aangeschreven kunstenfestival Musica Sacra noemde *de Volkskrant* de wereldpremière (op 16 september in Theater aan het Vrijthof) van *Het Gouden Kalf*, een oratorium van componist Jan-Peter de Graaff.

“De instrumentalisten scheppen op bewonderenswaardige wijze een kwetsbare luchtledigheid”, schreef de krant over De Graaffs compositie voor koor, ensemble en acteur. Het werk kwam tot stand in opdracht van het orkest en het festival, ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van Studium Chorale. Jibbe Willems schreef het libretto, naadloos aansluitend bij de festivalthematiek *Exodus*.

Het Gouden Kalf is geïnspireerd op de epische uittocht van een volk, op zoek naar een nieuwe toekomst. Tijdloze materie die zich krachtig weerspiegelt in onze tijd. Hans Leenders dirigeerde *zijn* Studium Chorale en de musici. Acteur Dries Vanhegen nam als verteller de toehoorders mee door Willems tekst, die op vernuftige wijze door De Graaff was geïntegreerd. Michel Sluysmans van Toneelgroep Maastricht, gaf met zijn regie extra cachet aan deze krachtige uitvoering. Vooraf klonk de uitvoering van *Exil and Return* van de Nigeriaanse componist Tunde Jegede, door het orkest en Koraspeler Sekou Dioubate uit Guinee.

“De instrumentalisten scheppen op bewonderenswaardige wijze een kwetsbare luchtledigheid”
de Volkskrant

Serieconcerten

De serieprogrammering vormt het raamwerk waarbinnen het orkest een breed en evenwichtig aanbod van symfonische concerten over zijn speelsteden uitspreidt. Tussen september en december presenteerde het orkest de eerste zeven serieconcerten van het seizoen 2022-2023.

ALICE SARA OTT

Orkestspel waarmee je je op ieder podium kunt vertonen

Het orkest opende op 23 en 30 september het seizoen officieel met het eerste serieprogramma. Duncan Ward pakte de draad op waar hij in mei was gebleven, met het verder naar zijn hand zetten en polijsten van het orkestspel. Tijdens de concerten stonden de *Hebriden Ouverture* van Mendelssohn, de *Four sea interludes* uit de opera *Peter Grimes* van Britten en *La Mer* van Debussy op het programma. In Maastricht, Eindhoven en het Concertgebouw Amsterdam soleerde pianiste Alice Sara Ott in het *Pianoconcert voor linkerhand* van Ravel. De overige concerten nam violiste Baiba Skride voor haar rekening met het *Violconcert* van Korngold. *De Limburger* roemde de “rijke dynamiek, transparante orkestklank en karaktervol spel” van Ward en zijn musici: “Orkestspel waarmee je je op ieder podium kunt vertonen.”

Een werkelijk exceptionele ervaring

Begin oktober leidde Hartmut Haenchen het orkest door een volledig Wagner-programma. Volgens het *Eindhovens Dagblad* zette “Haenchen het orkest met overwicht op scherp en maande de musici van philharmonie zuidnederland tot op het bot te gaan”. De recensent van *Place de l’Opera* kwam superlatieven tekort voor de uitvoering van Wagners *Prelude und Liebestod* en de eerste akte uit *Die Walküre*: “Een uitvoering die tot de besten behoort die ik ooit gehoord heb (..) Een werkelijk exceptionele ervaring!” Het orkest steeg op 7 en 8 oktober in Eindhoven en Maastricht, onder leiding van de 78-jarige maestro, boven zichzelf uit. Onder meer in *Prelude und Liebestod*, samen met de sopraan Annemarie Kremer. *Place de l’Opera*: “Deze vertolking van één sopraan, een immens orkest en een topdirigent die elke noot van de partituur kent en koestert en tot bloei laat komen, is een belevenis, zowel fysiek als geestelijk, om hopelijk nooit te vergeten.”

HARTMUT HAENCHEN

ERIK BOSGRAAF IN DE ZEEUWSE CONCERTZAAL, MIDDELBURG

Vier Jaargetijden

Na Wagners orkestgeweld nam Erik Bosgraaf het stokje over. Als solist en dirigent leidde de blokfluitvirtuoos het orkest door Vivaldi's *Vier Jaargetijden*. Bosgraafs theatrale podiumpresentatie en dito improvisaties lieten een verfrissend en onverwacht licht schijnen op Vivaldi's meesterwerk én *Frates* van Arvo Pärt. De concerten brachten het orkest tussen 13 en 16 oktober achtereenvolgens naar Tilburg, Middelburg, Den Bosch en Kerkrade.

“Duncan Ward leidde met gretigheid, frisheid en een juist gevoel voor nuance de *Vijfde Symfonie* van Mahler”

SARAH ARISTIDOU

Let me tell you & Eerste cd

Alle verloven werden ingetrokken voor een volgend groot bezet orkestprogramma op 21 en 23 oktober in Maastricht en Eindhoven. Duncan Ward leidde met gretigheid, frisheid en een juist gevoel voor nuance de *Vijfde Symfonie* van Gustav Mahler. Geheel passend binnen de seizoensthematiek *De Stem* was de uitvoering van de liedcyclus *Let me tell you* van de Deense componist Hans Abrahamsen, waarmee het concert werd geopend. De veeleisende zangpartij, van dit wellicht meest succesvolle hedendaagse werk van de afgelopen jaren, werd gezongen door sopraan Sarah Aristidou. Met trots werd voorafgaand aan het concert de eerste cd van philharmonie zuidnederland, onder leiding van Duncan Ward, gepresenteerd. Het schijfje bevat werken van Milhaud, Koechlin, Elgar en Wards eigen compositie *Fumes*. De cd werd in het klassieke vakblad *Luister* gewaardeerd met een 9 voor de uitvoering en lof voor de programmakeuze.

Vrijheid, zelfvertrouwen en emancipatie

Tijdens de concerten van 3 en 4 november in Tilburg en Eindhoven stonden twee vrouwelijke componisten op het programma. Duncan Ward hield met de keuze voor de *Symfonie nr. 3* van de Française Louise Farrenc een pleidooi voor deze onderbelichte componiste. In haar tijd wekte ze bewondering van tijdgenoten zoals Berlioz en Schumann; tegenwoordig wint haar werk in snel tempo aan populariteit. De Nederlandse componiste Rozalie Hirs schreef in opdracht van het orkest een hommage aan haar Franse collega van weleer. Hirs baseerde haar orkestwerk *avatar* op een motief uit Farrencs symfonie en creëerde een eigentijdse en eigenzinnige klankwereld. Tussen deze vrouwen was er plaats ingeruimd voor Beethoven. Inon Barnatan soleerde in zijn *Pianoconcert nr. 3*.

LOUISE FARRENC

Eredirigent Marc Soustrot

Het volgende programma voerde het orkest tussen 17 en 20 november, samen met eredirigent Marc Soustrot, langs Maastricht, Breda, Eindhoven en Heerlen. Lili Boulangers *D'un matin de printemps* bleek een kolffe naar de hand van de geliefkoosde Franse dirigent. Het bleef louter Frans repertoire, zoals de *Symfonie nr. 1* in C van Bizet en Faurés *Prélude Pénélope*. Zelfs de solist was van Franse komaf: Pierre Fouchenneret soleerde in het *Violconcert nr. 3* van Saint-Saëns.

Kerst met de Jussens

Het laatste serieprogramma van 2022 werd geleid door een andere ervaren dirigent en door het orkest geliefde maestro, de Oostenrijker Hans Graf. Hij ging het orkest voor tijdens zeven kerstconcerten. De concerten in achtereenvolgens Breda, Heerlen, Eindhoven (2x), Tilburg, Aken en Maastricht waren veelal tot de laatste stoel bezet. De pianobroers Lucas en Arthur Jussen bevestigden met vakmanschap en jeugdig voorkomen hun status als absolute publiekslievelingen. De *Concerten voor twee piano's en orkest* van Vaughan Williams en Mendelssohn werden om beurten tijdens de concerten uitgevoerd. Na de pauze volgde de *Vijfde Symfonie* van Tsjaikovski, met lof van *De Limburger* voor "de hoornsolo (berucht!) van Peter Hoeben in het tweede deel. Zó sensitief", en de finale "waarin strijkers stevig in de snaren grijpen en het slot volop baadt in bruisend orkestgegom".

EREDIRIGENT MARC SOUSTROT

LUCAS EN ARTHUR JUSSSEN

PETER HOEBEN

Familieconcerten

“De philharmonie zuidnederland heeft een naam hoog te houden op het gebied van educatie. Tip: trakteer de abonneerhouder eens op een jeugdconcert. Zoveel plezier, kwaliteit en creativiteit in één voorstelling gun je jong én oud”, schreef het *Eindhovens Dagblad*. Met twee projecten in december werden de jongste bezoekers, hun ouders, opa’s en oma’s op de wenken bediend.

“ De performance van de vier knotsgekke slagwerkers van Percossa is vol actie en reactie, humor en mooie luistermomenten ”

Rhythmix

Samen met Percossa presenteerde het orkest op 3 en 4 december het familieconcert *Rhythmix* in Eindhoven en Tilburg. *Rhythmix* is een ontdekkingsreis naar wat een orkest allemaal kan: van muisstil tot bombastisch en van heel traag tot haast onspeelbaar snel. De performance van de vier knotsgekke slagwerkers van Percossa is vol actie en reactie, humor én mooie luistermomenten. Zó aanstekelijk dat stilzitten op sommige momenten eigenlijk niet kan. En dat hoefde ook niet, want iedereen mocht bij *Rhythmix* meedoen.

Limburgse Kerst; De Notenkraakster

Limburgse Kerst is een vaste waarde in de programmering. Naast samen kerstliedjes zingen met het orkest maakt een muzikale vertelling deel uit van het familieconcert. Tussen 16 en 21 december werd het jonge publiek in Venlo, Heerlen, Sittard en Maastricht in kerststemming gebracht met *De Notenkraakster*. In samenwerking met Het Laagland en de Limburgse Koorschool Cantarella gaf het orkest een eigen draai aan het verhaal achter Tsjaikovski's beroemde ballet *De Notenkraaker*. Kinderboekenschrijver Benny Lindelauf schreef een nieuw verhaal dat werd gelardeerd met de bekendste muziek uit de originele versie van *De Notenkraaker*.

Meerjarige samenwerkingen

De philharmonie zuidnederland werkt actief samen met diverse culturele partners om de impact van de projecten te vergroten. Onderstaande meerjarige samenwerkingen verdienen een bijzondere vermelding.

Verlenging MCICM

Een heuglijk moment voor de innovatieve kracht van het orkest, vormde de ondertekening van een contract met het Maastricht Centre for Innovation of Classical Music, op 23 september. De samenwerking tussen het orkest, de Universiteit Maastricht en Hogeschool Zuyd werd met vier jaar verlengd. In de komende jaren zal het MCICM zich richten op de spanning tussen traditie en innovatie in de beroepspraktijk van de klassieke muziek en het hoger muziekonderwijs. De centrale vraag is hoe beide sectoren elkaar kunnen versterken en van elkaar kunnen leren – als het gaat om het vernieuwen en toekomstbestendig maken van de praktijk, in het bijzonder die van de symfonieorkesten.

Meisterkonzerte Aachen

In 2018 startte philharmonie zuidnederland haar eigen gastorkestenserie in het Duitse Aken. Als een cultureel ambassadeur voor de Euregio nam het orkest de afgelopen seizoenen de organisatie van de *Meisterkonzerte* in het Eurogress Aachen op zich. “Het aanbod van orkesten en de programmering is elke keer weer spectaculair”, schreef de *Aachener Zeitung* ooit. In 2021 fuseerden de Akense serie met de internationale gastorkestenserie *Top Klassiek* van Parkstad Limburg Theaters. Het Duitse en Nederlandse concertpubliek komen samen in deze grensoverschrijdende samenwerking. De concerten van philharmonie zuidnederland vonden op 25 maart en 21 december plaats in het Eurogress; de internationale gastorkesten in Theater Heerlen. Het Akense publiek kwam naar Heerlen voor de concerten van het Mozarteum Orchester Salzburg (11 maart), het London Philharmonic Orchestra (11 oktober) en het Koninklijk Concertgebouworkest (28 oktober).

IN SEPTEMBER 2022 TEKENEN PHILHARMONIE ZUIDNEDERLAND, UNIVERSITEIT MAASTRICHT EN ZUYD HOGESCHOOL VOOR DE VOORTZETTING VAN HUN SAMENWERKING IN HET MCICM

Parkstad Limburg Theaters

In 2021 ging het orkest een intensieve samenwerking aan met Parkstad Limburg Theaters. Hierdoor draagt het orkest niet alleen de artistieke verantwoordelijkheid over haar eigen concerten, maar ook over de opera- en klassieke programmering van de theaters in Heerlen en Kerkrade. De artistieke belangen van orkest en zaal komen tot tenminste seizoen 2024-2025 in één hand te liggen. Een in het buitenland uitzonderlijke samenwerking, maar zeker uniek in Nederland. In mei werd het eerste volledig door het orkest geprogrammeerde seizoen gepresenteerd. "In deze samenwerking ligt een belangrijke sleutel tot een beter, mooier en dynamischer muzikleven. Door de kennis, kunde en netwerken van deze organisaties samen te brengen bouwen we aan een beter fundament voor het muzikleven van de 21ste eeuw", aldus theaterdirecteur Bas Schoonderwoerd.

Opera van het Jaar

Vlak voor de jaarwisseling was er prachtig nieuws voor het orkest en een van haar trouwste samenwerkingspartners Opera Zuid. Tussen 12 november en 11 december tourde het orkest samen met Opera Zuid door het land met de opera *Lady in the Dark* van Kurt Weill. De productie werd door *Place de l'Opera* uitgeroepen tot Opera van het Jaar 2022. Vrijwel unaniem had ook de landelijke pers lovende kritieken: "Lady in the Dark is een opera die swingt" (*NRC*), "Een onweerstaanbare show" (*de Volkskrant*), "Gastdirigent David Stern blaast de ingeslapen partituur met temperamentvolle slag vol vibraties en ontlokt aanstekelijk spel aan philharmonie zuidnederland" (*De Limburger*).

LADY IN THE DARK

“Gastdirigent David Stern blaast de ingeslapen partituur met temperamentvolle slag vol vibraties en ontlokt aanstekelijk spel aan philharmonie zuidnederland”

De Limburger

jaarverslag educatie 2022

Inleiding	30
Educatieprojecten 2022	31
Overzicht programma	31
Bereik	31
We zijn er voor iedereen	32
Leerlingen in krachtwijken	32
Busvervoer	33
Zorgconcert: pure reacties van dichtbij	33
Educatie gaat verder dan school	34
Optreden tijdens het Koningsconcert	34
Een dankbare muzikale videoboodschap naar de Verenigde Staten: Sounds of Freedom	34
Plezier in samen muziek maken: Toon je Kunsten	35
Samenwerkingen worden concreet	36
bis! bis! bis!	36
Meer harmonie in de Samenleving	36
Brabant Menu	37
Reisdoel in Noord-Limburg	37
Highlights	38
BROER	38
Rhythmix	39
HeartBeat@school	39
De Kunsten van de Opera	39
Bijlage 1	40
Bijlage 2	47
Colofon	52

Inleiding

Met een grote verscheidenheid aan educatieprojecten wil philharmonie zuidnederland jonge mensen de kracht van livemuziek laten ervaren. Deze projecten zijn in eerste instantie bedoeld voor het reguliere primair en voortgezet onderwijs in het zuiden. Door deze betekenisvolle projecten net iets anders te organiseren of verrassend met elkaar te combineren weet philharmonie zuidnederland ook aanbod voor bijzondere doelgroepen te realiseren, zoals leerlingen uit krachtwijken of patiënten in een ziekenhuis. Daarmee inspireert philharmonie zuidnederland niet alleen bijzondere doelgroepen, maar geven deze op hun beurt hun enthousiasme en waardering weer aan het orkest terug.

Dr. Stefan Rosu, Intendant en Bestuurder
Adeline van Campen, Hoofd Educatie

Educatieprojecten 2022

Overzicht programma

Primair onderwijs

Nieuwsgierige Neus	groep 1-2
Radio Walvis	groep 3-4-5-(6)
pBones	groep 5-8
Monoloog voor de Vrijheid	groep 7-8
HeartBeat@school	groep 7-8
BROER	groep 5-6
Rhythmix	groep 7-8

Online educatieprojecten

Mensje en de kraai	groep 1-4
High Five! Music	groep 5-8
Expeditie Orkest	alle leeftijden

Voortgezet onderwijs

- Repetitiebezoek
- Sounds of Freedom
- De Kunsten van de Opera

Bereik

Met de educatieve projecten bereikte philharmonie zuidnederland 20.208 leerlingen in 2022, in Brabant 15.417 leerlingen en in Limburg 4.791 leerlingen.

	BRABANT		LIMBURG		TOTAAL	
	aantal voorstellingen	aantal leerlingen	aantal voorstellingen	aantal leerlingen	aantal voorstellingen	aantal leerlingen
Symfonische Educatie in de zaal (PO)	19	9.449	7	3.238	26	12.687
Kleine ensembles op school (PO)	40	2.888	21	775	61	3.663
Overige activiteiten (workshops) (PO)	51	1.820	18	501	69	2.321
Online activiteiten (PO)	9	563	2	120	11	683
Voortgezet Onderwijs	4	158	6	113	10	271
Overige doelgroepen	14	539	2	44	16	583
TOTAAL	137	15.417	56	4.791	193	20.208

We zijn er voor iedereen

De philharmonie zuidnederland is er voor iedereen, van jong tot oud. De educatieactiviteiten focussen zich op de jongere doelgroepen in de breedste zin van het woord en richten zich op de gehele breedte van het onderwijs. Van kleuters tot de toekomstige (muziek) leerkracht, philharmonie zuidnederland heeft voor alle onderwijslagen passende projecten. Daaronder vallen ook activiteiten voor specifieke doelgroepen, zoals leerlingen uit krachtwijken. De expertise op het gebied van kleinschalige concerten op locatie wordt ook ingezet voor de organisatie van zorgconcerten in het ziekenhuis. Zo laat het educatieprogramma van het orkest zeer diverse doelgroepen van jong tot oud de kracht van livemuziek ervaren.

Leerlingen in krachtwijken

De doelgroep waar philharmonie zuidnederland een stapje extra voor zet zijn leerlingen van scholen uit krachtwijken. Immers, ieder kind moet mee kunnen doen in de maatschappij, onafhankelijk van de thuissituatie. Inclusief cultuuronderwijs is daarvoor van groot belang. Kinderen leren door podiumkunst open te staan voor nieuwe ervaringen. Hun spontane reacties maken het makkelijk om ze vanuit het hart les te geven. Iedere nieuwe ervaring is voor hen een cadeautje.

Daarvoor heeft philharmonie zuidnederland een convenant gesloten met de Stichting IMC Weekendschool. In co-creatie hebben philharmonie zuidnederland en Stichting IMC Weekendschool in schooljaar 21-22 de vakopzet *Podiumkunst – Muziek* uitgewerkt. Deze opzet heeft in november 2022 zijn definitieve vorm gekregen.

Aan elke IMC Basisschool die zich voor dit programma opgeeft kan het orkest een selectie geven uit de volgende lessen:

- 1 Kennismaking met het orkest door een musicus (in 2022 Joost Smeets, tuba).
- 2 De andere kant van het orkest: een les over marketing (door marketingspecialist) of de organisatie rondom het orkest (door orkestinspecteur).
- 3 Hoe zijn we zelf een orkest: workshop *Zet je Toon* of *pBones*.

Het geheel wordt zo mogelijk afgesloten met een bezoek aan een muzikale voorstelling van philharmonie zuidnederland. Zo was bijvoorbeeld Basisschool Kameleon uit Goirle te gast bij *Rhythmix*. Hoe waardevol voor deze leerlingen is het dan om Werend Vrijlandt, die ze als gast-docent al ontmoet hebben, live als orkestinspecteur aan het werk te zien of het in de les gemaakte affiche terug te zien hangen op de deur van de concertzaal.

“Ik vond de voorstelling zo leuk en ik vond de sfeer in het theater heel fijn! Wat zou er allemaal nog achter het podium gebeuren?”

Leerling

Busvervoer

Ook scholen die van verder moeten komen zijn natuurlijk welkom bij philharmonie zuidnederland. Investering in busvervoer, soms mede mogelijk gemaakt door de fondsen of sponsoring door de vervoerder, geven meer scholen de kans een voorstelling te bezoeken. Ook dit vergroot de kanselijkheid in cultuuronderwijs. Zo waren leerlingen uit het Land van Heusden en Altena te gast bij *Rhythmix* in Breda en bezochten leerlingen uit het Heuvelland *Rhythmix* in Maastricht.

Zorgconcert: pure reacties van dichtbij

De pilot voor het zorgconcert uit juni 2021 is in voorjaar 2022 verder uitgewerkt. Bij dit privéconcert aan het bed staat de individuele keuze van de luisteraar centraal. Dit in contrast met de medische praktijk waarin deze patiënten zich bevinden, waarin helaas weinig te kiezen valt. Uit een speciaal samengesteld muziekmenu kiezen patiënten, ondersteund door een muziektherapeut, drie 'gerechtjes' die vervolgens worden uitgevoerd door musici van philharmonie zuidnederland.

In juni 2022 vond de eerste live-editie plaats door David Ernst (viool) en Saskia Plagge (cello) op de afdeling oncologie, in oktober 2022 gevolgd door een optreden van harpiste Marieke Schoenmakers op de afdeling geriatrie. De reacties van de patiënten waren uiteenlopend. De een raakt emotioneel en laat gevoelens de vrije loop. Een ander zegt meer van Nederlandse liedjes te houden. Soms treffen de musici een concertbezoeker van philharmonie zuidnederland, die het fantastisch vindt om Beethoven zo dichtbij te horen en gewoon niet kan geloven dat ze speciaal voor hem komen spelen!

Het was een betekenisvol project voor patiënten en het personeel. Maar zeker ook voor de musici. Pure reacties van dichtbij laten zien: dít doet muziek.

VIOLIST DAVID ERNST EN CELLISTE SASKIA PLAGGE SPELEN AAN HET BED

Educatie gaat verder dan school

De activiteiten op en voor scholen hebben bij educatie de overhand. Toch treedt het orkest met het educatieprogramma ook naar buiten en kunnen anderen zien wat philharmonie zuidnederland doorgaans in 'beslotenheid' aan leerlingen presenteert.

Optreden tijdens het Koningsconcert

De philharmonie zuidnederland is buitengewoon trots dat het de schoolvoorstelling *HeartBeat@school* onderdeel uitmaakte van het Koningsdagconcert 2022, op de nationale televisie uitgezonden op Koningsdag. Samen met dansers van SALLY Dansgezelschap Maastricht speelde violiste Christina Büttner een bewerking van dit educatieproject. Tot enthousiasme van het koningspaar.

Speciale complimenten voor Christina van de koning en koningin. De violiste gaf dan ook een schitterend optreden samen met de dansers van SALLY.

De schoolvoorstelling *HeartBeat@school* is eigenlijk uit nood geboren als alternatief voor de theatervoorstelling *HeartBeat*, die in coronatijd niet uitgevoerd kon worden. De voorstelling vertelt het verhaal van een danser die, aangemoedigd door muziek én met behulp van de kinderen, zijn verloren *heartbeat* terugvindt. Een workshop en online lesmateriaal maken het educatieproject compleet.

Een dankbare muzikale videoboodschap naar de Verenigde Staten: Sounds of Freedom

Muziek is vrijheid. *Sounds of Freedom* daagt leerlingen uit om een muzikale boodschap te maken. Een bijzondere boodschap: namelijk voor familieleden van soldaten die begraven liggen op de Amerikaanse Begraafplaats in Margraten. De scholieren, in 2022 van het UWC Maastricht en het BC Broekhin (Roermond) worden bij het maken van deze boodschap bijgestaan door compositiestudenten van het Conservatorium Maastricht en de Fontys Academy of Music & Performing Arts. Alle composities worden uitgevoerd door een ensemble van philharmonie zuidnederland en op Memorial Day naar Amerika gestuurd.

Sounds of Freedom bestaat uit meer dan muziek alleen: een gesproken boodschap van de leerlingen is net zo belangrijk om uit te dragen. De aanleiding voor het bericht ligt in het verleden, maar hun videoboodschap moet van deze tijd zijn, gericht op de toekomst. Wat betekent vrijheid voor hen, waar zien zij beperkingen en ook mogelijkheden?

Sounds of Freedom is een samenwerking tussen philharmonie zuidnederland en de Stichting Liberation Concert.

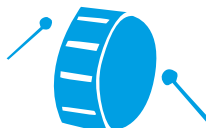
Enkele reacties uit de VS op *Sounds of Freedom* 2022:
"Yesterday we received your email concerning the Sounds of Freedom composition in honor of our Uncle Sidney Stuart Beck. We are very impressed with the students' description of their musical inspiration and the performance that resulted from their collaboration. Please give a huge thank you to Gitte, Audrey, Yara and all the performers for bringing this composition to life. We appreciate their description of what they intended to portray, and they truly captured Sidney's story with their music."

“ *I received your message and as one family member of the Bauman family I can tell you that I am in awe of the musical composition. I have forwarded this to many family members and will continue to share this as I am humbled by your admiration to our hero!!* **”**

Plezier in samen muziek maken: Toon je Kunsten

Eenmaal per jaar organiseert philharmonie zuidnederland het project *Toon je Kunsten*. Daarin voeren alle leerlingen van een school de compositie *Toon je Kunsten* van Toek Numan uit, onder de bezielende leiding van orkestlid en trombonist Mark Boonstra en begeleid door een combo van het orkest. Op maandagavond 27 juni 2022 trad de complete basisschool De Klimboom uit Best op in Muziekgebouw Eindhoven. Alle groepen 1 tot en met 8 stonden samen met juffen en meesters op het podium en maakten er een geweldige show van. Meer dan 400 leerlingen die samen zingen en muziek maken; het was een spektakelstuk van jewelste in een Muziekgebouw vol apetrotse papa's, mama's, opa's en oma's. De weken voorafgaand aan het optreden is er op school hard geoefend voor de verschillende onderdelen van de voorstelling, tijdens diverse workshops van musici van philharmonie zuidnederland. Zo werkten ze naar een gezamenlijk optreden toe en ontdekten de kinderen dat samen muziek maken heel erg leuk is. Als 400 kinderen gezamenlijk het lied *Toon je Kunsten* inzetten, begeleid door het energieke combo, geeft dat een geweldige vibe!

“*Het was te gek, jongens! Dat zeg ik als moeder van twee kinderen van de school. Ze deden allemaal mee, van groep 1 tot en met groep 8, vol overgave! En vandaag spraken alle ouders erover op het schoolplein!*”

TOON JE KUNSTEN 2022 MET BASISCHOOL DE KLIMBOOM UIT BEST

Samenwerkingen worden concreet

In het complexe veld van cultuureducatie is samenwerking met andere instellingen onontbeerlijk. Dan gaat het om bundelen van krachten om aanbod bij de scholen onder de aandacht te krijgen én om afstemmen van activiteiten, zodat het aanbod van philharmonie zuidnederland aansluit bij het muzikale niveau van een school. Als philharmonie zuidnederland samen met een muziekdocent de voorstelling en de muzikale lessen afstemt, dan zijn beide activiteiten betekenisvoller voor de leerlingen.

bis! bis! bis!

Onder de noemer 'bis! bis! bis!' hebben theatergezelschap Het Laagland, SALLY Dansgezelschap Maastricht en philharmonie zuidnederland de handen ineen geslagen voor cultuureducatie op basisscholen in Limburg. De uitroep bis! bis! bis! staat natuurlijk voor 'we willen meer' en is een knipoog naar de afkorting van Basis Infrastructuur; de regeling waartoe de drie behoren en daarmee landelijk erkend kwalitatief hoogwaardige spelers zijn op het gebied van jeugdpodiumkunsten.

Aanleiding voor de samenwerking was de gedeelde uitdaging: hoe vergroot je in Limburg de aandacht en afzet voor de receptieve podiumkunsten. De drie gezelschappen bieden hun educatieve aanbod voor het basisonderwijs in Limburg nu gebundeld aan. In april viel bij alle Limburgse basisscholen de gezamenlijke educatiebrochure voor 2022/2023 op de deurmat, inclusief een uitnodiging voor inspiratiemiddagen die in juni 2022 plaatsvonden. Deze dagen konden leerkrachten en cultuurcoördinatoren ervaren wat de gezelschappen in petto hadden voor het komend seizoen en gaven de educatoren van de gezelschappen

toelichting op de uitgangspunten van het educatieprogramma. Ook zijn er voorproefjes gegeven van voorstellingen. Deze inspiratiemiddagen zijn de aanzet geweest voor verdere samenwerking met penvoerders, intermediairs en theaters om de weg voor het inkopen van educatieprojecten voor de scholen nog gemakkelijker te maken.

Meer Harmonie in de Samenleving

Het programma Meer Harmonie in de Samenleving (MHIDS) en philharmonie zuidnederland werken samen om basisschoolleerlingen uit de gemeenten Brunssum, Landgraaf en Kerkrade kennis te laten maken met klassieke muziek. Leerlingen krijgen binnen het programma MHIDS de kans een voorstelling van het voltallig symfonieorkest te bezoeken in het theater. Voor veel kinderen een unieke belevenis. Ook Parkstad Limburg Theaters (PLT) is aangehaakt bij de samenwerking. Eerste concertbezoek in dit kader vond plaats in juni 2022 met het programma *BROER* in Theater Kerkrade.

Het programma MHIDS staat voor structurele, duurzame en kwalitatieve muzikale ontwikkeling voor alle basisschoolleerlingen van groep 1 t/m 8. Er wordt niet alleen gefocust op de muziek, maar er is ook aandacht voor maatschappelijke en persoonlijke ontwikkeling. Door de krachten te bundelen met philharmonie zuidnederland krijgt het programma een extra dimensie, namelijk een liveconcert voor de leerlingen in het theater. Dit geeft het programma nog meer impact. Het programma met concertbezoek richt zich op groep 6, leerlingen van negen en tien jaar. De muzikale voorbereiding wordt verzorgd door muziekdocenten van SMK en zijn geïntegreerd in het gehele programma van MHIDS. Dat zorgt voor een topbeleving van de muziek.

ADELINE VAN CAMPEN, NICOLLE VAN LITH (SALLY) EN SIMONE MAGER (HET LAAGLAND)

Brabant Menu

De vijf Brabantse gezelschappen met een opdracht voor jeugd, Schippers&VanGucht, philharmonie zuidnederland, Theater Artemis, de Stilte en House of Nouws zijn verenigd in Brabant Menu. Samen zorgen zij dat scholen uit Brabant op een breed en artistiek hoogwaardig aanbod podiumkunsten kunnen inschrijven.

Het Brabant Menu ging in 2022 een ander fase in. De subsidieperiode via de Impulsgelden van de provincie Noord-Brabant werd afgerond en Brabant Menu vroeg ondersteuning aan bij het VSBfonds en Fonds 21. Deze subsidie werd gehonoreerd, waarmee er een overbrugging is ontstaan om de mogelijkheden naar verzelfstandiging van Brabant Menu te onderzoeken en uiteindelijk te realiseren.

Naast de ambitie om te verzelfstandigen, startte Brabant Menu in 2022 met een aantal speerpunten: de uitbreiding van deskundigheidsbevordering van leerkrachten en schooldirecteuren, het in kaart brengen van vervoersmogelijkheden om kinderen vanuit kleine steden en dorpen naar een groot theater te laten gaan en de ambitie om Brabant Menu de komende jaren nog inclusiever te maken. In 2022 bereikte Brabant Menu ondanks afzeggingen vanwege corona totaal 23.395 leerlingen. Dat is een stijging van 2.124 leerlingen ten opzichte van het bereik in 2021. 6.353 leerlingen bezochten een project van philharmonie zuidnederland. Door Brabant Menu is de afzet van de educatieprojecten van philharmonie zuidnederland in Noord-Brabant groot.

Zakelijk hebben de partners zich naar draagkracht voor de lopende kunstenplanperiode garant gesteld om Brabant Menu financieel overeind te houden, mochten inkomsten uit inschrijvingen en sponsorgelden tegenvallen.

De groei van Brabant Menu brengt extra werkzaamheden met zich mee. Sinds 1 november 2022 is daarom een projectmedewerker aangesteld die de coördinator operationeel ondersteunt.

Reisdoel in Noord-Limburg

De philharmonie zuidnederland legt zich erop toe om ook in Noord-Limburg met haar educatieve programma's aanwezig te zijn. Daarom werkte het orkest samen met Lokaal C in het project Reisdoel.

Kinderen van basisschool De Kroever uit Kronenberg (Noord Limburg) werkten in dit kader aan het Reisdoel *High Five! Music*. Doel van het project was een verbinding tot stand te brengen tussen de scholen, de jeugdharmonie en philharmonie zuidnederland. Leerlingen ontwierpen een muzikaal idee, leden van het jeugdorkest America, Meterik en Kronenberg componeerden en improviseerden samen met musici van philharmonie zuidnederland een antwoord. Een mooie manier voor het jeugdorkest om eens op een andere manier muziek te maken via improvisatie. Vervolgens ontving de school deze unieke muzikale boodschap terug en gingen de kinderen nog een keer aan de slag om er een mooi filmpje van te maken voor social media. Zo maakten de leerlingen, het plaatselijke jeugdorkest en onze musici samen muziek: *High Five!*

Highlights

BROER

In het voorjaar van 2022 kon het eindelijk weer: voor volle zalen spelen. Meer dan 6.500 leerlingen uit groep 5 & 6 gingen vanaf 31 mei uit hun dak bij het meedoe-concert *BROER* in theaters van Maastricht tot Breda. De leerlingen oefenden flink, vaak met een muziekdocent, voor deze interactieve voorstelling. Want meedoen is leuk, maar alleen als je het goed kunt! Na twee jaar van beperkende maatregelen was het voor zowel de leerlingen als het orkest weer heel bijzonder dit spektakel in een volle zaal te beleven. De leerlingen zongen uit volle borst mee om het feest van de tweelingbroers Ketim en Raban tot een succes te maken. Alles wat normaal gesproken niet mag tijdens een klassiek concert mocht nu juist wel: opstaan om een wave te maken, hard klappen, dansen, roepen en zingen. De beeldende muziek van Verdi, het verhaal én de enthousiaste leerlingen maakten dit concert tot een ware belevenis.

“Voor kinderen is het sowieso al een gebeurtenis die ze hun hele leven niet zullen vergeten. Met de bus naar het theater gaan en het plaats mogen nemen op de mooie pluche stoelen. Dat ze een compleet liveorkest op het podium aantreffen die de mooiste, meest bijzondere klanken en melodieën op muziek van Verdi vertolkt. Dan realiseren ze zich in de zaal dat ze samen met andere klassen – of scholen – dezelfde liedjes en dansjes hebben geleerd. Zeer enthousiast voeren ze samen het verhaal van de twee broers uit. Schitterend om deze ervaring mee te mogen geven aan al deze kinderen. Hopelijk krijgen ze hierdoor een mooie kijk op klassieke muziek en kunnen ze er iets mee gaan doen. Mocht dat niet het geval zijn, dan hoop ik dat ze terugdenken aan deze belevenis als ze in de toekomst langs het theater lopen. Dat ze stiekem in hun hoofd de mooie liedjes op melodieën van Verdi zullen neuriën of uit volle borst gaan zingen. Dan is naar mijn idee onze missie geslaagd.”

Joost Smeets, orkestlid, tubaïst en dirigent BROER

“De voorstelling duurde veel te kort, was veel te snel voorbij!”

Leerling

Rhythmix

Maar liefst 6.000 leerlingen werden in december 2022 aangestoken door het ongebreidelde enthousiasme van het hele orkest en de vier slagwerkers van Percossa die zich samen in deze performance stortten. *Rhythmix* is een energieke kennismaking met de klank van het symfonieorkest, in combinatie met de aanstekelijke ritmes en humor van Percossa. De leerlingen worden uitgedaagd om goed te luisteren wat er gebeurt als het orkest speelt, zingen liedjes en spelen vol passie bodypercussie samen met het orkest. Het dak ging eraf, iedere voorstelling weer! Dit jaar ook als familieconcert uitgevoerd zodat papa's en mama's ook mee konden doen.

Een muziekdocent:

“Een enorm leuk project. Goed uitgewerkt! Het lied was lastig aanleren, maar het is toch gelukt. Ik heb het lied een aantal keren gezongen en de bodypercussie een keer gedaan. Verder hebben de eigen leerkrachten het opgepakt. En zij waren allemaal enthousiast. De ouders die mee waren met rijden waren ook erg enthousiast en gaven zelfs als reactie dat ze hier zelf ook wel een keer naartoe wilden.”

RHYTHMIX

HeartBeat@school

HeartBeat@school werd in 2021 online uitgevoerd maar was dit jaar live op school te zien voor de groepen 7 en 8. Deze samenwerking met SALLY Dansgezelschap Maastricht brengt dans en muziek samen. Centrale vraag: waar gaat jouw hart sneller van kloppen? Groep 7/8 kijkt eerst naar een performance van een violiste en een danser. Ze zien hoe de danser, door middel van de muziek, zijn hartslag weer terugvindt. Dan gaan de leerlingen, onder leiding van een workshopleider, zelf bewegen en dansen. Vaak eerst gereserveerd, maar uiteindelijk vol overgave!

“Zo nodig voor de leerlingen om zich te leren uiten”

Christina Büttner,
orkestlid en violiste

De Kunsten van de Opera

In het afgelopen jaar heeft philharmonie zuidnederland samen met Opera Zuid een nieuw project voor het voortgezet onderwijs ontwikkeld. Doel is om de leerlingen te laten ervaren hoe verschillende kunst disciplines samenkomen om een opera mét het concept van de regisseur voor het voetlicht te brengen. Vlak voordat de opera in première gaat, krijgen de leerlingen al een *sneak peek*. Tijdens een op maat gemaakt programma overdag krijgen ze een kijkje achter de schermen met een stukje van de repetitie en door een gesprek met verschillende makers van de productie. Bij de najaarsproductie *Lady in the Dark* kregen leerlingen een workshop van een zanger en musicus, waarna de leerlingen uiteindelijk het lied *My Ship* zongen. Dit lied hebben ze diezelfde avond menigmaal teruggehoord tijdens de voorpremière van de voorstelling, die ze als afsluiting bezocht hebben.

DE KUNSTEN VAN DE OPERA

“De opera was superleuk en indrukwekkend voor de leerlingen. Ze hebben een hele leuke dag gehad!”

Eén van de docenten

Bijlage 1

Jaarverslag Educatie 2022

PRIMAIR ONDERWIJS

NIEUWSGIERIGE NEUS

Groep 1-2

AANTAL LEERLINGEN 695

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

BEKIJK DE TRAILER

RADIO WALVIS

Groep 3-4-5-(6)

AANTAL LEERLINGEN 2.565

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

BEKIJK DE TRAILER

BROER

Groep 5-6

AANTAL LEERLINGEN 6.429

BEKIJK DE TRAILER

HEARTBEAT@SCHOOL

Groep 7-8

AANTAL LEERLINGEN 948

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

RHYTHMIX

Groep 7-8

AANTAL LEERLINGEN 6.711

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

EDUCATIELESSEN IMC BASIS

Groep 7-8

AANTAL LEERLINGEN 417

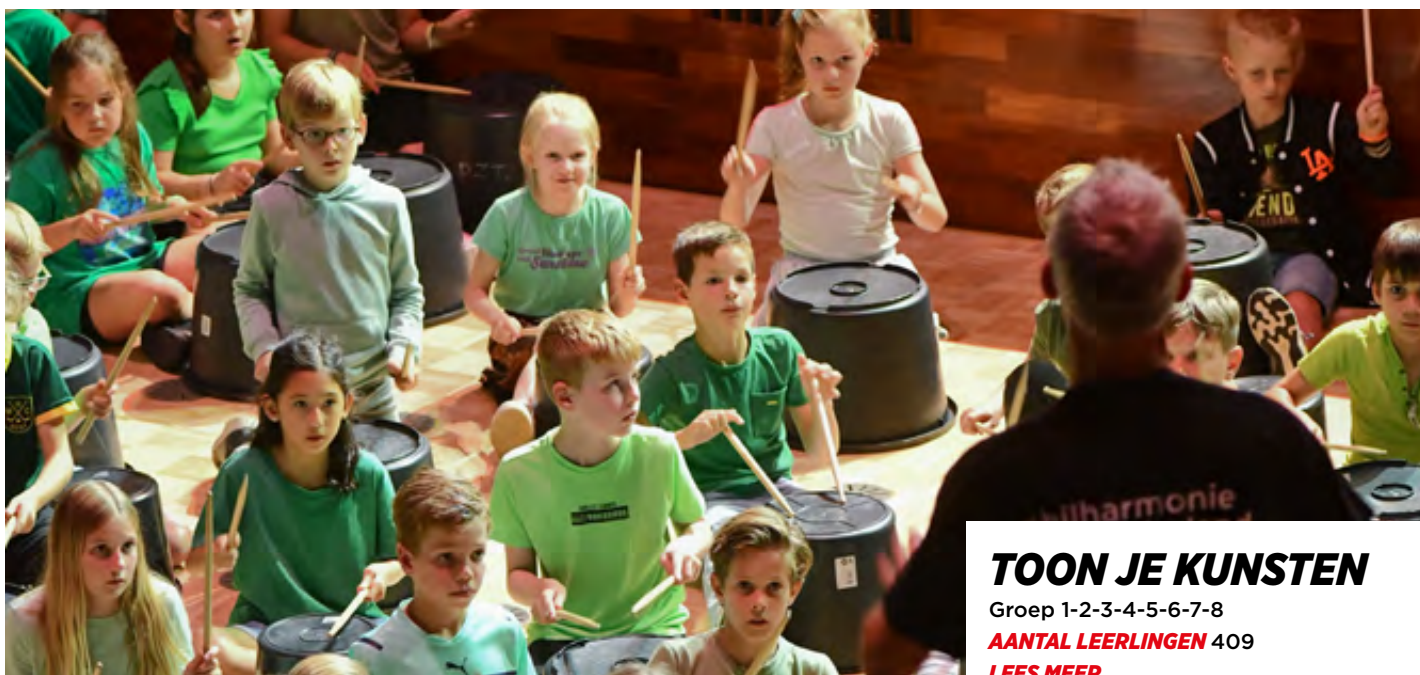

ZET JE TOON

Groep 5-6-7-8

AANTAL LEERLINGEN 231

LEES MEER

TOON JE KUNSTEN

Groep 1-2-3-4-5-6-7-8

AANTAL LEERLINGEN 409

LEES MEER

PBONES

Groep 5-6-7-8

AANTAL LEERLINGEN 430

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

MONOLOG VOOR DE VRIJHEID

Groep 7-8

AANTAL LEERLINGEN 403

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

ONLINE

MENSJE EN DE KRAAI

Groep 1-2-3-4

AANTAL LEERLINGEN 383

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

HIGH FIVE! MUSIC

Groep 5-6-7-8

AANTAL LEERLINGEN 33

LEES MEER EN BEKIJK HET LESMATERIAAL

EXPEDITIE ORKEST

Groep 3-8

LEES MEER

VOORTGEZET ONDERWIJS

MEET & GREET

CKV/Muziekklas - HAVO/VWO

AANTAL LEERLINGEN 23

[LEES MEER](#)

REPETITIEBEZOEK

Onderbouw/CKV/Muziekklas - VMBO/HAVO/VWO

AANTAL LEERLINGEN 65

[LEES MEER](#)

DE KUNSTEN VAN DE OPERA

CKV/Muziekklas - VMBO/HAVO/VWO

AANTAL LEERLINGEN 146

LEES MEER

SOUNDS OF FREEDOM

Muziekklas - HAVO/VWO

AANTAL LEERLINGEN 23

LEES MEER

Bijlage 2

Jaarverslag Educatie 2022

PROJECTEN PRIMAIR ONDERWIJS

Datum	Tijd	Locatienaam	Gemeente	Aantal bezoekers	Provincie / land
NIEUWSGIERIGE NEUS					
7-02-2022	10:30	BS Overhoven	Sittard	52	Limburg
8-02-2022	11:00	BS De Harlekijn	Son en Breugel	42	Brabant
8-02-2022	13:00	BS De Harlekijn	Son en Breugel	73	Brabant
9-02-2022	11:00	BS De Kasteeltuin	Roermond	61	Limburg
10-02-2022	10:30	BS 't Slingertouw	Eindhoven	94	Brabant
10-02-2022	13:00	BS 't Slingertouw	Eindhoven	73	Brabant
11-02-2022	10:30	BS 't Slingertouw	Eindhoven	94	Brabant
14-02-2022	11:00	BS De Achtbaan	Eindhoven	76	Brabant
15-02-2022	10:45	BS De Bloktempel	Eindhoven	78	Brabant
15-02-2022	13:00	BS De Bloktempel	Eindhoven	52	Brabant
TOTAAL				695	

RADIO WALVIS					
14-03-2022	13:30	BS Scharn	Maastricht	96	Limburg
5-04-2022	11:00	BS Stelaertshoeve	Tilburg	68	Brabant
5-04-2022	13:00	BS Stelaertshoeve	Tilburg	68	Brabant
6-04-2022	10:00	BS Den Bijstere	Tilburg	48	Brabant
6-04-2022	11:30	BS Den Bijstere	Tilburg	70	Brabant
7-04-2022	10:00	Zaal Vianden	Breda	56	Brabant
7-04-2022	13:30	Zaal Vianden	Breda	71	Brabant
8-04-2022	11:00	Mariendael Cultureel Educatief Centrum	Meerijstad	91	Brabant
8-04-2022	13:00	Mariendael Cultureel Educatief Centrum	Meerijstad	74	Brabant
11-04-2022	11:00	't Ven	Meerijstad	71	Brabant
11-04-2022	13:00	't Ven	Meerijstad	77	Brabant
12-04-2022	11:00	't Ven	Meerijstad	68	Brabant
12-04-2022	13:00	't Ven	Meerijstad	84	Brabant
13-04-2022	10:00	PLT Kerkrade	Kerkrade	92	Limburg
14-04-2022	11:00	BS De Vonder	Asten-Someren	91	Brabant
14-04-2022	13:00	BS De Vonder	Asten-Someren	83	Brabant
14-06-2022	11:00	EBC Icarus	Meerijstad	77	Brabant
14-06-2022	13:00	EBC Icarus	Meerijstad	75	Brabant
15-06-2022	11:00	BS Odaschool	Meerijstad	67	Brabant
15-06-2022	13:00	BS Odaschool	Meerijstad	46	Brabant
16-06-2022	11:00	BS Eerschot	Meerijstad	89	Brabant
16-06-2022	13:00	BS Eerschot	Meerijstad	73	Brabant
20-06-2022	11:00	BS De Uilenbrink	Meerijstad	51	Brabant
20-06-2022	13:00	BS De Uilenbrink	Meerijstad	87	Brabant
22-06-2022	11:00	BS De Ark	Meerijstad	73	Brabant
22-06-2022	13:00	BS De Ark	Meerijstad	70	Brabant
10-10-2022	13:30	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	71	Limburg
11-10-2022	11:00	SBO De Brigantijn	Asten-Someren	69	Brabant
11-10-2022	13:00	SBO De Brigantijn	Asten-Someren	100	Brabant
12-10-2022	10:00	Zaal Schuttershof	Hilvarenbeek	73	Brabant
12-10-2022	11:20	Zaal Schuttershof	Hilvarenbeek	84	Brabant
13-10-2022	11:00	BBS Antonius	Asten-Someren	59	Brabant

Datum	Tijd	Locatienaam	Gemeente	Aantal bezoekers	Provincie / land
13-10-2022	13:00	BBS Antonius	Asten-Someren	21	Brabant
14-10-2022	11:00	Zaal Schuttershof	Hilvarenbeek	90	Brabant
14-10-2022	13:00	Zaal Schuttershof	Hilvarenbeek	82	Brabant
TOTAAL				2565	

BROER!

31-05-2022	13:15	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	506	Limburg
1-06-2022	09:45	Schouwburg Concertzaal Tilburg	Tilburg	733	Brabant
1-06-2022	11:15	Schouwburg Concertzaal Tilburg	Tilburg	639	Brabant
2-06-2022	10:30	Parkstad Limburg Theaters	Kerkrade	526	Limburg
2-06-2022	13:15	Parkstad Limburg Theaters	Kerkrade	531	Limburg
3-06-2022	10:30	Chassé Theater	Breda	522	Brabant
3-06-2022	13:15	Chassé Theater	Breda	497	Brabant
7-06-2022	10:30	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	415	Brabant
7-06-2022	13:15	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	611	Brabant
8-06-2022	10:30	Schouwburg Venray	Venray	222	Limburg
9-06-2022	10:30	Theater de Schalm	Veldhoven	301	Brabant
9-06-2022	13:15	Theater de Schalm	Veldhoven	323	Brabant
10-06-2022	10:30	De Maaspoort	Venlo	603	Limburg
TOTAAL				6429	

HEARTBEAT@SCHOOL

11-03-2022	09:00	PC BS Emile Wesly	Maastricht	18	Limburg
14-03-2022	09:30	BS Heilig Hart	Valkenburg	27	Limburg
14-03-2022	13:00	BS St. Gertrudis	Eijsden-Margraten	21	Limburg
17-03-2022	11:00	RK BS Zonzeel	Drimmelen	24	Brabant
17-03-2022	13:00	RK BS Zonzeel	Drimmelen	26	Brabant
18-03-2022	09:00	RK BS De Hoge Waai	Geertruidenberg	25	Brabant
18-03-2022	10:15	RK BS De Hoge Waai	Geertruidenberg	23	Brabant
18-03-2022	13:00	OBS De Radonkel	Geertruidenberg	16	Brabant
4-04-2022	09:30	BS De Schakel	Kerkrade	31	Limburg
4-04-2022	11:00	BS De Schakel	Kerkrade	18	Limburg
4-04-2022	13:00	BS De Schakel	Kerkrade	18	Limburg
5-04-2022	13:00	BS Scharn	Maastricht	28	Limburg
7-04-2022	10:30	BS De Grienden	Drimmelen	28	Brabant
7-04-2022	10:30	BS De Lage Weide	Drimmelen	25	Brabant
7-04-2022	11:00	BS De Lage Weide	Drimmelen	25	Brabant
7-04-2022	11:45	BS De Grienden	Drimmelen	26	Brabant
7-04-2022	13:15	BS De Grienden	Drimmelen	28	Brabant
7-04-2022	13:15	BS De Lage Weide	Drimmelen	54	Brabant
8-04-2022	09:00	KBS Laurentius	Breda	25	Brabant
8-04-2022	10:15	KBS Laurentius	Breda	18	Brabant
8-04-2022	11:30	KBS Laurentius	Breda	24	Brabant
8-04-2022	13:00	KBS Laurentius	Breda	22	Brabant
12-04-2022	09:00	BS Scharn	Maastricht	29	Limburg
12-04-2022	09:00	OBS De Stapsteen	Roermond	27	Limburg
12-04-2022	10:15	OBS De Stapsteen	Roermond	30	Limburg
12-04-2022	10:15	BS Scharn	Maastricht	28	Limburg
12-04-2022	11:30	BS Scharn	Maastricht	27	Limburg
12-04-2022	11:30	OBS De Stapsteen	Roermond	26	Limburg
13-04-2022	09:00	Kc Vijfblad	Geldrop-Mierlo	19	Brabant
13-04-2022	10:00	BS 't Klokhuis	Geldrop-Mierlo	31	Brabant
13-04-2022	10:15	KC Vijfblad	Geldrop-Mierlo	19	Brabant
13-04-2022	11:15	BS 't Klokhuis	Geldrop-Mierlo	32	Brabant
13-04-2022	11:30	KC Vijfblad	Geldrop-Mierlo	21	Brabant

Datum	Tijd	Locatienaam	Gemeente	Aantal bezoekers Provincie / land	
14-04-2022	10:30	SBO Auris De Spreekhoorn	Breda	28	Brabant
14-04-2022	11:00	OBS 't Schrijverke	Geldrop-Mierlo	25	Brabant
14-04-2022	11:45	SBO Auris De Spreekhoorn	Breda	14	Brabant
14-04-2022	13:00	OBS 't Schrijverke	Geldrop-Mierlo	28	Brabant
14-04-2022	13:15	SBO Auris De Spreekhoorn	Breda	14	Brabant
TOTAAL				948	

RHYTHMIX					
10-10-2022	10:00	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	27	Limburg
17-10-2022	09:00	Fontys Pabo Tilburg	Tilburg	45	Brabant
17-10-2022	11:00	Fontys Pabo Tilburg	Tilburg	45	Brabant
17-10-2022	13:00	Fontys Pabo Tilburg	Tilburg	45	Brabant
24-11-2022	10:00	Theater Blauwe Kei	Meerijstad	504	Brabant
24-11-2022	12:30	Theater Blauwe Kei	Meerijstad	456	Brabant
25-11-2022	09:00	Fontys Pabo Eindhoven	Eindhoven	53	Brabant
25-11-2022	11:00	Fontys Pabo Eindhoven	Eindhoven	53	Brabant
25-11-2022	13:00	Fontys Pabo Eindhoven	Eindhoven	54	Brabant
25-11-2022	10:00	Theater Blauwe Kei	Meerijstad	458	Brabant
25-11-2022	12:30	Theater Blauwe Kei	Meerijstad	457	Brabant
28-11-2022	11:00	Fontys Pabo 's-Hertogenbosch	s Hertogenbosch	44	Brabant
28-11-2022	13:00	Fontys Pabo 's-Hertogenbosch	s Hertogenbosch	44	Brabant
28-11-2022	14:45	Fontys Pabo 's-Hertogenbosch	s Hertogenbosch	43	Brabant
28-11-2022	10:30	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	606	Brabant
28-11-2022	13:00	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	591	Brabant
29-11-2022	10:30	Schouwburg Concertzaal Tilburg	Tilburg	474	Brabant
29-11-2022	13:00	Schouwburg Concertzaal Tilburg	Tilburg	439	Brabant
30-11-2022	10:30	Schouwburg Concertzaal Tilburg	Tilburg	452	Brabant
1-12-2022	10:30	MECC	Maastricht	333	Limburg
1-12-2022	13:00	MECC	Maastricht	517	Limburg
2-12-2022	10:00	Chassé Theater	Breda	532	Brabant
2-12-2022	13:15	Chassé Theater	Breda	439	Brabant
TOTAAL				6.711	

EDUCATIELESSEN IMC BASIS					
18-05-2022	08:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
18-05-2022	10:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
18-05-2022	12:30	BS Hertogin Johanna	Oss	19	Brabant
25-05-2022	08:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
25-05-2022	10:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
25-05-2022	12:30	BS Hertogin Johanna	Oss	19	Brabant
01-06-2022	08:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
01-06-2022	10:30	BS Hertogin Johanna	Oss	26	Brabant
01-06-2022	12:30	BS Hertogin Johanna	Oss	19	Brabant
07-11-2022	13:00	BS Kameleon	Goirle	31	Brabant
10-11-2022	11:15	OBS De Walsprong	Zaltbommel	16	Brabant
10-11-2022	13:15	OBS De Walsprong	Zaltbommel	21	Brabant
14-11-2022	13:00	BS Kameleon	Goirle	31	Brabant
17-11-2022	11:15	OBS De Walsprong	Zaltbommel	16	Brabant
17-11-2022	13:15	OBS De Walsprong	Zaltbommel	21	Brabant
21-11-2022	13:00	BS Kameleon	Goirle	31	Brabant
24-11-2022	11:15	OBS DeWalsprong	Zaltbommel	16	Brabant
24-11-2022	13:15	OBS DeWalsprong	Zaltbommel	21	Brabant
TOTAAL				417	

Datum	Tijd	Locatienaam	Gemeente	Aantal bezoekers	Provincie / land
ZET JE TOON					
12-04-2022	10:30	KBS Sint Anna	Gilze en Rijen	22	Brabant
19-04-2022	10:30	Sterrenschool De Klimboom	Venray	21	Limburg
19-04-2022	13:00	Sterrenschool De Klimboom	Venray	21	Limburg
21-04-2022	13:15	KC Manjefiek	Maastricht	28	Limburg
21-04-2022	13:15	KC Manjefiek	Maastricht	25	Limburg
12-10-2022	18:30	Muziekvereniging Sint Caecilia	Horst aan de Maas	17	Limburg
18-11-2022	13:00	Fontys Pabo Tilburg	Tilburg	40	Brabant
23-11-2022	09:15	Fontys Pabo Veghel	Meerijstad	20	Brabant
23-11-2022	11:00	Fontys Pabo Veghel	Meerijstad	21	Brabant
08-12-2022	13:00	Fontys Hogeschool voor de Kunsten	Tilburg	16	Brabant
				TOTAAL	231
TOON JE KUNSTEN					
27-06-2022	19:00	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	409	Brabant
				TOTAAL	409
PBONES					
8-03-2022	09:45	BS De Vlier	Helmond	28	Brabant
8-03-2022	12:45	BS De Vlier	Helmond	28	Brabant
9-03-2022	09:45	BS De Vlier	Helmond	28	Brabant
9-03-2022	12:00	BS De Vlier	Helmond	28	Brabant
13-05-2022	13:00	BS Stelaertshoeve	Tilburg	100	Brabant
25-05-2022	13:30	BS Emmaus	Bernheze	68	Brabant
29-06-2022	13:30	OBS Stapsteen	Roermond	78	Limburg
13-10-2022	13:30	BS Emmaus	Bernheze	72	Brabant
				TOTAAL	430
MONOLOG VOOR DE VRIJHEID					
12-09-2022	11:30	BS Sint Jozef	Eijsden-Margraten	17	Limburg
12-09-2022	13:00	BS De Cramignon	Eijsden-Margraten	25	Limburg
12-09-2022	13:30	BS De Cramignon	Eijsden-Margraten	24	Limburg
13-09-2022	09:45	BS De Maaskei	Stein	26	Limburg
13-09-2022	10:30	BS De Maaskei	Stein	20	Limburg
13-09-2022	11:30	BS De Maaskei	Stein	31	Limburg
13-09-2022	13:00	BS De Maaskei	Stein	26	Limburg
15-09-2022	10:15	KC Amby	Maastricht	26	Limburg
15-09-2022	10:45	KC Amby	Maastricht	25	Limburg
15-09-2022	11:15	KC Amby	Maastricht	25	Limburg
15-09-2022	13:00	KC Amby	Maastricht	32	Limburg
15-09-2022	13:30	KC Amby	Maastricht	32	Limburg
16-09-2022	10:00	IKC DeGeluksvogel	Maastricht	21	Limburg
16-09-2022	11:00	KC De Letterdoes	Maastricht	21	Limburg
16-09-2022	13:00	OBS Binnenstad	Maastricht	28	Limburg
16-09-2022	13:30	OBS Binnenstad	Maastricht	24	Limburg
				TOTAAL	403
MENSJE EN DE KRAAI					
11-01-2022	11:45	KC De Vlinder	Geldrop-Mierlo	60	Brabant
14-06-2022	09:00	BS 't Slingertouw	Eindhoven	206	Brabant
30-06-2022	10:45	BS De Talententoren	Heeze-Leende	35	Brabant
07-10-2022	10:00	BS De Schelp	Eindhoven	82	Brabant
				TOTAAL	383

Datum	Tijd	Locatienaam	Gemeente	Aantal bezoekers	Provincie / land
HIGH FIVE! MUSIC					
01-02-2022	10:00	United World College	Maastricht	14	Limburg
15-02-2022	11:15	BS Eikenwijs	Bernheze	21	Brabant
15-02-2022	12:15	BS Eikenwijs	Bernheze	21	Brabant
15-02-2022	13:15	BS Eikenwijs	Bernheze	21	Brabant
06-10-2022	10:00	BS De Kroever	Horst aan de Maas	60	Limburg
03-11-2022	10:00	BS De Kroever	Horst aan de Maas	60	Limburg
03-11-2022	16:00	Fontys Hogeschool voor de Kunsten	Tilburg	16	Brabant
14-11-2022	09:00	BS De Hasselbraam	Eindhoven	66	Brabant
24-11-2022	10:00	BS De Troubadour	Eindhoven	51	Brabant
TOTAAL				330	
MEET THE SYMPHONY					
10-02-2022	11:30	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	34	Brabant
24-03-2022	18:30	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	12	Limburg
19-05-2022	19:00	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	12	Limburg
02-11-2022	13:30	Muziekgebouw Eindhoven	Eindhoven	19	Brabant
17-12-2022	19:00	Parkstad Limburg Theaters	Heerlen	11	Limburg
TOTAAL				88	
DE KUNSTEN VAN DE OPERA					
18-05-2022	13:00	Parktheater	Eindhoven	53	Brabant
19-05-2022	13:00	Parktheater	Eindhoven	52	Brabant
09-11-2022	12:00	Theater aan het Vrijthof	Maastricht	41	Limburg
TOTAAL				146	
SOUNDS OF FREEDOM					
16-05-2022	13:30	AINSI theater	Maastricht	23	Limburg
TOTAAL				23	

colofon

philharmonie zuidnederland

Postbus 230, 5600 AE Eindhoven

Vestiging Eindhoven

Jan van Lieshoutstraat 5, 5611 EE Eindhoven

Vestiging Maastricht (Opus 9)

Sint Theresiaplein 9, 6213 CG Maastricht

www.philharmoniezuidnederland.nl

info@philharmoniezuidnederland.nl

Volg ons op

Tekst

Jos Roeden (Artistiek Jaarverslag)

Adeline van Campen (Jaarverslag Educatie)

Fotografie

Andries Alkemade, Ruud Balk, Bruce Bennet, Marco Borggreve, Simon van Boxtel, Joris Buijs, Rudy Cruden, George Deswijzen, Hans Dikken, Maaïke Eijkman, Giulio Favotto, Focuss 22, Bjorn Frins, Amancio Guillén, Esther Haase, Brendon Heinst, Ben Houdijk Photography, Marjolein van der Klaauw, Shervin Lainez, Christoffer Lomfors, Luidspreker, Enrique Meesters, Riccardo Musacchio, Neda Navae, Nicole Oerlemans, Jaehyung Park, Ruden Riemens Fotografie, Mattias Spee, StudioNIC., Studio Nieuwhof, Mo Swillens, Hugo Thomassen, Wikipedia Commons, Hans van der Woerd

Eindredactie

Norbert-Jan Nuij | Tekst- en historische producties

Karen Duking | ART noot mies

Ontwerp

Studio Nieuwhof | Eindhoven